

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra

Diplomová práce

Vlastní jména a jejich překlad:
Český překlad vybraných vlastních jmen v
díle Terry Pratchetta Úžasná Zeměplocha

Proper Nouns and their Translation:
The Czech Translation of Selected Proper
Nouns in Terry Pratchett's Discworld

Vypracoval: Bc. Jakub Šolc

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková Ph.D.

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2018

.....
Bc. Jakub Šolc

Děkuji vedoucí práce Mgr. Kamile Vránkové Ph.D. za cenné rady, připomínky, náměty, vedení a pomoc při vypracování této diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na překlady vlastních jmen v díle *Úžasná Zeměplocha* Terryho Pratchetta a překladatele do českého jazyka Jana Kantůrka. V první části práce jsou nastíněna teoretická východiska překladatelství vlastních jmen v literatuře. V druhé části jsou rozpracována a analyzována jednotlivá vlastní jména vyskytující se napříč jednotlivými příběhy. U každé z analyzovaných jmen je nastíněna interpretace jména v originále, dále metoda jeho překladu a případné zhodnocení.

Klíčová slova: Terry Pratchett, Jan Kantůrek, *Úžasná Zeměplocha*, překlady, vlastní jména,

Abstract

The diploma thesis focuses on particular aspects of translating proper names in the work of Terry Pratchett, *the Discworld*, and the translator Jan Kantůrek. In the first part there is a theoretical background of translating proper names in literature. The second part of the diploma thesis continues with the analysis of the proper names in Pratchett's novels. Each of them are interpreted in their original form. They are further analysed from translating point of view and evaluated.

Keywords: Terry Pratchett, Jan Kantůrek, *The Discworld*, translation, proper names

Obsah

Úvod.....	1
1. Žánr fantasy.....	3
2. Lexikologie.....	5
3. Onomastika.....	7
3.1. Dělení onomastiky	9
3.2. Metodologie literární onomastiky	10
4. Vlastní jména.....	13
4.1. Podstata vlastních jmen.....	13
4.2. Dělení vlastních jmen.....	14
4.3. Onymický objekt.....	15
4.4. Funkce vlastních jmen.....	18
5. Překlad vlastních jmen	20
5.1. Překladatelské přístupy	21
5.1.1 Adaptace	23
5.1.2 Zachování.....	25
5.1.3 Smíšený přístup.....	26
5.2. Překladatelské metody	27
5.2.1 Transkripce	29
5.2.2 Transpozice.....	29
5.2.3 Modifikace	30
5.2.4 Naturalizace	30
5.2.5 Literární překlad a synonymie	31
5.2.6 Substitute.....	31
6. Překlad vlastních jmen v díle Úžasná Zeměplocha.....	33
6.1. Autor a dílo	33
6.2. Překladatel do českého jazyka	34
6.3. Úžasná Zeměplocha (Discworld).....	35
6.4. Překlady vlastních jmen	36
6.4.1 Geonyma.....	37
6.4.2 Toponyma	40
6.4.3 Antroponyma	45

6.4.4	Zoonyma	53
6.4.5	Chrématonyma.....	55
	Závěr	56
	Summary.....	58
	Seznam použité literatury	59
	Primární literatura	59
	Sekundární literatura.....	60
	Internetové zdroje	62
	Jiné zdroje.....	63

Úvod

Umělecká literatura obecně využívá v různé míře vyjadřovací prostředky, které jí umožňuje použít jazyk ve kterém je psána. Tyto prostředky mohou být bohaté chudé intenzivní či rozmanité a nesou v sobě různě silnou významovou hodnotu a také hodnotu estetickou. Jedná se i o užívání vlastních jmen v literatuře. Vlastní jména mají mnoho způsobů využití. Nejběžnější funkcí jazykového prostředku je funkce charakterizační, tedy popisná. Pomáhá čtenáři pochopit a poznat skutečnost, která je mu o dané postavě nebo například místě předkládána v podobě vlastního jména. Funkcí, které mohou vlastní jména v literatuře naplňovat, je mnoho a je třeba tyto prostředky vnímat v celé šíři kontextu textů.

Na sémantický význam vlastních jmen v textu narážejí velmi často překladatelé umělecké literatury. Překlad s sebou přináší mnoho úskalí, včetně mnoha dilemat a rozhodnutí. Pokud vnímáme jako pravdivé tvrzení, že pro správný překlad je důležitý hlavně sémantický význam, který navodí čtenáři stejný pocit, jako by četl originál, pak zcela logicky musí při snaze přeložit vlastní jména nastat problém. Literární věda se v mnoha pravidlech překladatelství rozchází a lze objevit mnoho názorů či přístupů. Pro hlubší pochopení problematiky překladu vlastních jmen nejsou v českém jazyce ani nijak bohaté zdroje odborné literatury.

Cílem této práce je srovnat překlady vybraných vlastních jmen z díla Terryho Pratchetta. Pro komplexnost je v úvodních kapitolách nastíněn žánr fantasy ve světě a v Čechách. Následující část textu pojednává o samotném fenoménu *Úžasná Zeměplocha* (*Discworld*) a dalších knih, které s tímto universem souvisí. Vzhledem k množství teorií týkajících se překladu a nejednotné terminologii a metodice, je první část věnovaná teoretickému podkladu překládání vlastních jmen a překladu díla obecně. Pokouší se o zasazení překladu vlastních jmen do lingvistických kategorií v rámci onomastiky. Samostatná kapitola představuje onomatologii jako samostatnou lexikální disciplínu, která se zabývá tvořením, používáním a charakteristikou vlastních jmen. V druhé části budou do těchto překladatelských teorií a onomastických disciplín implementována vybraná díla Terryho Pratchetta. Celkový počet vlastních jmen v Pratchettově díle je natolik obsáhlý, že není možné z nich vytvořit v této práci kompletní databázi, ale

budou vybrána pouze ta nejzásadnější a nejzajímavější z lexikálního a překladatelského hlediska.

1. Žánr fantasy

Žánr fantasy je v rámci beletristické literatury obtížně definovatelný a literární teorie se shodují pouze na styčných bodech. Neexistuje jednotná a všeobecně platná definice. Pro pojmenování žánru se v české literární teorii užívá pojem fantastika nebo také fantastická literatura, o které Nünning v *Lexikonu teorie literatury a kultury* píše jako o druhu literatury, která proti sobě staví empiricky ověřitelný obraz čtenářova světa v protikladu k jinému světu.¹ Spadá sem však mnoho dalších žánrů, pro které je termín fantastika již příliš obecný a široký, například pohádka, horor či science-fiction. Jak uvádí Dagmar Mocná „*fantasy tvoří v rámci literární fantastiky protipól k sci-fi (zkr. science-fiction). Tyto žánry mají mnohé styčné body a bývají zahrnovány pod termín spekulativní fiction (spekulativní, fantastická próza), ale lze je rozlišit na základě motivů a východisek.*“²

V případě sci-fi se jedná hlavně o budoucnost a racionální spekulace, přičemž fantasy se staví proti racionálnímu myšlení a využívá citovosti a pohádkovosti. Nünning dále fantastiku vysvětluje v užším smyslu. „*V ní se uvnitř textu líčí konflikt mezi obrazem světa, kerý zde byl představen a který je zároveň čtenářovým světem, a událostmi, které se v rámci tohoto obrazu nedají vysvětlit.*“³ Čímž potvrzuje definici Mocné, zdůrazňující bezúčelnost snah o racionální spekulace v oblasti žánru fantasy. Ivan Ogramovič popisuje v článku „O pojmu fantasy“ fantastickou literaturu jako o žánr, kam patří literatura taková: „*kde je oproti naší realitě něco jinak.*“⁴ Proti sobě tedy stojí literatura realistická a fantastická, jejíž realita se nějakým způsobem liší od té naší, skutečné.

Na základě výše zmíněných teoretických hledisek je možné považovat fantastickou literaturu za pojem nadřazený žánrům fantasy a science fiction. Realita v science fiction literatuře je obecně v podstatě uskutečnitelná, resp. možná, a jedná se o možnou budoucí či alternativní realitu naší. Ve fantasy se objevují jevy nevysvětlitelné, iracionální a nemožné.

¹ NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-729-4170-4. s. 215

² TAMTÉŽ, s. 215

³ TAMTÉŽ, s. 215

⁴ ADAMOVIČ, Ivan. O pojmu "fantasy". *Ikarie: Měsíčník Science Fiction*. Praha, 1990, 1.(2), 48-49.

Vzhledem k absenci jednotné definice samotného žánru fantasy je nejasná i kategorie podžánrů tohoto literárního odvětví. Podle Mocné v *Encyklopedii literárních žánrů* se během vývoje vytvořily tři hlavní subžánry:

- **Epická fantasy**, založená na propracovaném syžetu s několika dějovými liniemi, má své předobrazy především ve středověkých legendách a mezi její specifika patří družina hrdinů (dle krále Artuše a rytířů kulatého stolu)
- **Hrdinská fantasy** (heroic fantasy, sword and sorcery = meč a magie) vychází z heroického mýtu
- **Science fantasy** (fantasy s vědeckými prvky) stojí na rozhraní fantasy a sci-fi.⁵

Spolu s tímto výčtem uvádí Mocná možnost mnohem širšího celkového počtu subžánrů, protože neustále vznikají nová specifická díla, která celý žánr obohacují o nové prvky, a tím vznikají nové skupiny se společnými rysy, které utvářejí nové podžánry. D. Mocná jmenuje například fantasy satirickou, či dark fantasy (fantasy s hororovými prvky)

Adamovič ve své eseji „Terminologie fantastické literatury“ pojmenovává jednotlivé podžánry na základě hlavního společného rysu jednotlivých děl, či autorů. Konkrétně uvádí „high fantasy“, která je známá již od konce první poloviny dvacátého století z per autorů J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise, pak také „sword and sorcery“ a „science fantasy“ stejně jako Dagmar Mocná, oproti ní ale seznam rozšiřuje o „steampunk“ a „kyberpunk“. Oba tyto žánry se nacházejí na pomezí kategorie fantasy.

Fantasy žánr zažívá rozvoj a s ním přichází i množství autorů, kteří se vymezují proti dnes již tradičním přístupům. To má za následek rozvoj mnoha nových subžánrů. Dle *Encyklopedie literárních žánrů* se jedná o typický žánr postmoderní doby, o čemž svědčí skutečnost vzniku mnoha žánrových variant. Stoupá produkce anglosaské i slovanské literatury a otevírají se mnohé nové možnosti při práci s psanou tvorbou a fantastickou literaturou. Mocná dále pojmenovává jeden žánr, který je pro tuto práci je zásadní, a to je fantasy humoristická, satirická a parodická. Předním představitelem humoristické fantasy je Terry Pratchett, jehož tvorbě a překladům je věnována tato práce.

⁵ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x. s. 188

2. Lexikologie

Lidský jazyk je základním prostředkem komunikace a komplexem specifických znaků, jazykových rysů a funkcí. Jazykové znaky jsou souborem různých abstraktních úrovní, které plní funkce odpovídající potřebám uživatelů. V tomto systému existují nutně i pravidla pro jeho užívání, napojování jednotlivých jazykových znaků v řečové akty, které vedou k žádoucímu vyjádření obsahu, a tím i smyslu. Všechny tyto procesy se dějí na základě ustálených modelů, vžitých norem a pravidel. Jazyk, jakožto komplexní systém skládající se z dalších podsystémů, je třeba vědecky obsáhnout, a vědním oborem zabývajícím se těmito strukturami je lingvistika.

V systému jazyka má nezastupitelné místo slovní zásoba, která se skládá ze základních jednotek, tj. slov. Lingvistická disciplína zabývající se lexikální zásobou je nauka o slovní zásobě (lexikologie). Je tedy možné říct, že slovní zásoba je užší termín lexikologie. Jak tvrdí Hauser ve studii *Nauka o slovní zásobě*, „Předmětem jejího zkoumání je obsah, forma a funkce pojmenovávacích jednotek a jejich vzájemné vztahy.“⁶ Teoretická disciplína zabývající se lexikální zásobou umožňuje především základní výzkum. Definiuje základní pojmy jako slovo, sousloví, frazém či význam slova a popisuje jejich vztahy a systémy.

Základní odvětví lexikologie je diachronní a synchronní. Diachronní funkce lexikologie je historickosrovnávací a sleduje vývoj slovní zásoby v průběhu času. Synchronní přístup zkoumá současný jazykový stav. O různých přístupech při zkoumání pojmenovávacích jednotek a zjišťování jejich významu v synchronní lexikologii píše Hauser následující: „První vychází od formy pojmenovávací jednotky a zjišťuje, jaká skutečnost se jí označuje; druhý vychází od skutečnosti a zkoumá, jakými pojmenovávacími prostředky jsou jednotlivé jevy označeny.“⁷ V prvním případě se jedná o přístup sémaziologický, kdy zkoumáme významy slov a jejich souvislost s pojmenováním. Druhým prostředkem je onomaziologický postup, která nahlíží na vyjadřování určitých obsahů z hlediska jazykových prostředků, motivací a postupů. O obou přístupech Hauser tvrdí: „Oba pohledy se však při výzkumu a popisu slovní zásoby

⁶ HAUSER, Přemysl. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1286-2. s. 7

⁷ TAMTÉŽ s. 7.

*uplatňují společně. Jedině jejich spojením můžeme vysvětlit povahu lexikálního systému a jeho složek v něm.*⁸ Kromě těchto dvou přístupů k pojmenování slovní zásoby v lexikologii existují další kategorie. Odborná literatura je v tomto ohledu nejednotná a vymezení jednotlivých kategorií a jejich náplň se v publikacích liší. Zpravidla se vymezují tyto základní samostatné obory, jak uvádí Hauser.

- Sémaziologie, sémantika (nauka o významu)
- Onomaziologie (nauka o pojmenování)
- Frazeologie (nauka o frazeologických jednotkách)
- Etymologie (nauka o původu slov)
- Onomastika (nauka o vlastních jménech)
- Lexikografie (nauka o slovníku)⁹

Tato práce, zabývající se vlastními jmény, cílí především do kategorie onomastiky, jakožto nauky o vlastních jménech.

⁸ HAUSER, Přemysl. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1286-2. s. 7

⁹ TAMTÉŽ

3. Onomastika

Z širšího historicko-kulturního pohledu se onomastika jako samostatná věda profilovala s postupným vývojem společnosti. Historickým kontextem této jazykové disciplíny se zabývá Eva Minářová ve studii *Vlastní jména v textech a kontextech*. „*Přírodní podmínky života homo sapiens podporovali spoluprácu jadrolivcov, rodín a rodov, ktorí mali šancu prežiť len na základe rozdelenia si úloh v určitom väčšom či menšom společenstve.*“¹⁰ Píše se o historickém kontextu této jazykovědní disciplíny v knize *Vlastní jména v textech a kontextech*. Spolupráce a společné soužití vytvářely potřebu identifikovat realitu. Pomocí řeči lidé začali pojmenovávat svět kolem sebe a vznikala první vlastní jména, což byl zásadní krok ke vzniku samostatné vědecké disciplíny, zabývající se vlastními jmény. V průběhu historie se vlastním jménům věnovalo mnoho předních českých učenců. Mezi nejvýznamnější patří Jan Amos Komenský se svým dílem *Mapa Moravy*, dále známý český filolog a slavista Josef Dobrovský s dílem *Onomastikon slavicum*. V tomto materiálu k vydání slovanského slovníku vlastních jmen Dobrovský ustanovil základní principy v oboru onomastiky, kterými se lingvisté řídí dodnes. Z Dobrovského materiálů vycházel i český historik František Palacký při své práci na *Popisu staročeských osobních a křestních jmen*¹¹.

Do padesátých a šedesátých let minulého století měla onomastika charakter pomocné vědy historické, kdy byla využívána především historiky z oblasti geografie, kultury či sociologie. V této době, jak popisuje Rudolf Šrámek v knize *Úvod do obecné onomastiky* je dovršen přesun tohoto vědního oboru do věd lingvistických. K onomastice dále uvádí následující: „*Jako subdisciplína lingvistiky získává svébytné postavení s velkou mírou metodologické samostatnosti, podporované budováním obecné onomastické teorie.*“¹² Od poloviny 20. století prošlo onomastické odvětví lexikologie značným vývojem, počínaje prací A. Profouse a J. Svobody *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I-IV*, vydanou v padesátých letech,

¹⁰ MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ a Jitka ZÍTKOVÁ, ed. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6631-1. s. 17

¹¹ PALACKÝ FRANTIŠEK, *Popis staročeských osobních a křestních jmen*. ČČM 6, 1832; Radhost I, 1871.

¹² ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x. s. 8

kteřá je obecně považovaná za stěžejní základ české onomastické vědy zásadního významu. Dále můžeme jmenovat díla *O českých příjmeních* J. Beneše, *Naše příjmení* D. Moldanové či studie M. Knappové *Jak se bude jmenovati?*, *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, *Příjmení v současné češtině*. Autorů věnujících se této disciplíně je velké množství. Podle R. Šrámka český jazyk je jedním z mála evropských i slovanských jazyků, které lze z onomastického hlediska považovat za zpracované a relativně systematizované. Přestože literární věda v tomto ohledu dosahuje značných kvalit, v porovnání se světovým vývojem jsou vědecké monografie na téma onomastiky spíše ojedinělé a materiály pro zkoumání tvoří především jednotlivé studie zveřejňované v odborných časopisech či kvalifikační práce na vysokých školách, jak upozorňuje Žaneta Dvořáková v knize *Literární onomastika: Antroponyma*. Dále zmiňuje, že trendem je spíše rozbor jednotlivých autorských textů, než teoretické práce se snahou o metodologickou systematizaci oboru. V tomto případě je třeba, jak Dvořáková podotýká, dívat se spíše do zahraničí, obzvláště do sousedního Německa či Polska nebo do ruského lingvistického prostoru.

S ustálením jednotných metodologických východisek souvisí především sedmdesátá léta, kdy došlo k závěru snah o oddělení české onomastiky od historických věd pomocných. To mělo za následek počátky úsilí dohnat dosavadní teoretickou nepropracovanost. Jak přirovnává R. Šrámek v *Úvodu do obecné onomastiky*: „*Výsledky našich onomasticky teoretických výzkumů chtějí do obecné onomastiky vnést nové impulzy a v jistém smyslu i obrysy vnitřní strukturace nového paradigmatu celého oboru. Jsem si ovšem vědom toho, že v soudobém vývoji onomastiky je nastolení a propracování obecné onomastické teorie proces značně obtížný a dlouhodobý.*“¹³

Vzhledem k vývoji je tedy odborná literatura rozmělněna nejen v samotném odvětví lingvistické subdisciplíny, kam můžeme řadit především díla novější, vzniklá ve dvacátém století, ale také v různých dalších oblastech vědy, obzvláště v historii a pomocných historických vědách.

¹³ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x. s. 14

3.1. Dělení onomastiky

Polarita dělení vlastních jmen na apelativa a propria je pouze metodická. V lexikologii tato slova velmi často splývají a často chybí jejich dostatečné vzájemné odlišení. Šrámek poukazuje na nejednoznačné hranice apelativní a propriální sféry jazyka na příkladu, kdy: „z existence proprií *Kačiny, Losiny, Zaječina* apod. se vytvoří nutný předpoklad existence apelativ *kačina, losina, zaječina* a žádá se o jeho začlenění do staročeské slovní zásoby.“¹⁴ Naprostý protiklad mezi termíny tedy neexistuje. Liší se především způsobem pojmenování, strukturou významu a u jmen vlastních také častou nepřítomností některých gramatických zákonitostí. Např. jméno Vyskočil má svůj původ slovesný, ale nečasuje se ani nestupňuje, tedy všechna propria jsou nutně substantiva.

Onomastiku lze rozdělit na tři základní okruhy, podle druhové podstaty jednotlivých vlastních jmen, a to na okruh geonymický, bionymický a chrématonymický.

- Geonymický okruh, zahrnující všechny třídy toponym, tj. jmen onymických objektů na povrchu země (a geomorfologických útvarů pod ním), a kosmonym, tj. jmen nebeských těles a útvarů na nich. Geonymické objekty jsou postižitelné kartograficky, neboť se vyjadřují v mapových dílech.
- Bionymický okruh, zahrnující antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma, tj. jména živých (nebo jakoby živých) onomických objektů = bytostí
- Chrématonymický okruh, zahrnující vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností (společenskou, kulturní, ekonomickou, politickou apod.)¹⁵

Toto dělení není metodologicky ukotvené, např. Dvořáková vůbec nepoužívá termínu geonyma a označuje soustavu neživých přírodních objektů jako toponyma. V literární teorii se v rámci onomastiky teoretici zabývají především podskupinou bionym, a to antroponymy, pak jmény zvířat, tj. zoonymy, a s tím souvisejícími nepravými antroponymy a nepravými zoonymy. Do těchto podskupin se počítají neexistující postavy a tvorové, kteří se ale objevují pouze v literatuře. Místo chrématonym můžeme používat termín toponyma, tj. vlastní jména neživých předmětů.

¹⁴ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x. s. 13

¹⁵ TAMTÉŽ s.16

3.2. Metodologie literární onomastiky

Při studiu vlastních jmen v odborných pracích zaměřených na konkrétní dílo, autora, či skupinu děl se využívá mnoha metod. Žaneta Procházková pro svou analýzu prošla několik desítek závěrečných prací na vysokých školách, na základě čehož popsala a rozebrala nejpoužívanější postupy, kterými jsou propria v daných textech zkoumána.

Formálně-statistický přístup bere v úvahu především formu proprií. Zaměřuje se na morfologickou a fonetickou stránku. Při morfologickém rozboru zkoumá hlavně slovní druhy, zda vlastní je jméno vyjádřeno substantivem či adjektivem. V případě lexikologického zkoumání zjišťuje hlavně, zda jsou pojmenování víceslovná nebo jednoslovná, a v případě antroponym, jestli se jedná o křestní jméno či příjmení. Ve výsledku tedy vzniká statistický celkový souhrn jmen použitých v díle. Tyto závěry poté slouží k dalším výzkumům, především etymologického druhu.

Etymologický přístup se zabývá kořeny a významy jednotlivých jmen. Interpretuje jejich etymologické souvislosti a zabývá se jejich společenským pozadím, pokud jsou k tomu v textu obsaženy informace. Jedná se o způsob, který se v kvalifikačních pracích objevuje nejčastěji. Tento přístup se nejvíce vyplatí v dílech, kde je velké množství jmen „mluvících“ a kde je za pomoci proprií dokreslován charakter postav. Dle Procházkové má etymologický přístup svá rizika, a to především v nadužívání při analýze jmen, která postrádají funkci jinou než identifikační. „*Je-li u jednoho, dvou jmen nalezena shoda mezi jménem a charakterem postav (např. Petr je „silný jako skála“), pak je tendence (někdy i trochu násilně) aplikovat tento klíč i na všechna jména ostatní.*¹⁶

Při zkoumání díla z hlediska komunikace užíváme přístupu komunikačního. Tímto přístupem sledujeme způsob, jakým proprium funguje po stránce sociologické, komunikační a psychologické. Dle S Pastyřika¹⁷ tyto tři aspekty u zkoumaných proprií mohou přiblížit funkci jakou plní dané vlastní jméno v komunikaci. Zkoumáme především formu stylistickou a hodnotíme míru expresivity u jednotlivých jmen. Tato komunikace probíhá na třech úrovních.

¹⁶ POCHÁZKOVÁ, Žaneta. 565 Problémy metodologie literární onomastiky. *Varia. XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov*. Prešovská univerzita v Prešove, 2009, , 14.

¹⁷ PASTYŘIK, Svatopluk a VYSOKÁ ŠKOLA PEDAGOGICKÁ V HRADCI KRÁLOVÉ. *Vlastní jména v literatuře a škola*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 807041975X. s. 102

- a) Intratextuální – V komunikaci postav zjišťujeme podobu, jakou se postava vyjadřuje a vymezuje vůči ostatním postavám. Způsob, jakým se postavy navzájem oslovují, jak se představují nebo jak jsou představány ostatním. Díky tomu můžeme získat představu o jejich vzájemných vztazích
- b) Intertextuální – Proprium nemusí fungovat pouze v rámci jednoho díla, ale může operovat napříč literárními díly, a to i v rozmezí mnoha staletí. Tímto typem se rozumí odkazování jmény postav na jiné postavy či díla, která v historii již existují. Tyto odkazy mohou být přímé, kdy je spojení mezi jednotlivými díly na první pohled očividné. Příkladem takového odkazu je například *Ulysses* od Jamese Joyce s odkazem na staré řecké báje. Druhou možností je odkaz nepřímý, který může autor využívat pouze jako pohrávání si se čtenářem, či testování jeho interpretačních schopností. V tomto případě Procházková uvádí jako příklad postavu františkánského mnicha Viléma z Baskervillu v díle Umberta Eca *Jméno růže*, který čtenáři připomíná slavný detektivní případ Sherlocka Holmese z díla Artura Conana Doylea.
- c) Společenský – V běžné řeči se můžeme setkat s mnohými označeními vlastností, která v sobě ukrývají vlastní jména. Označení někoho za donkichota podává informaci o charakteru a nese jasné sémantické vymezení. Literární díla často slouží jako zdroj apelativ, která původně fungovala jako vlastní jména, která prošla apelativizací a dostala se do běžného slovníku.

Mnohá jména pracují na několika těchto úrovních zároveň. Podávají například čtenáři další informace k dokreslení celkového dojmu z knihy, a navíc se stávají součástí obecné kulturní výbavy. V úvahu je také možné brát vliv jmen postav na samotného čtenáře. Objevují se případy, kdy se rodiče inspirovaní literární postavou a pojmenují dle ní svého potomka. Je možné se setkat se jmény, jako je Patricie (hrdinka románu *Tři kamarádi* od E. M. Remarquy), jak píše Miloslava Knappová ve své knize *Jak se bude jmenovat vaše dítě*¹⁸

Každé vlastní jméno plní v textu různé funkce nebo jejich kombinaci. Přístup, který je zaměřen na analýzu těchto funkcí, nazýváme přístupem funkčním a ve většině

¹⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář : informace o jménech afrických a asijských*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1888-5. s. 25.

výzkumů se vychází z kategorizace M. Knappové¹⁹, jak bylo zmíněno výše. Tento přístup je v poslední době velmi častý a dle Dvořákové²⁰ nejčastěji vychází právě ze zmíněného členění a příliš nepřihlíží k jiným výčtům. Dle potřeby se k danému systému občas doplňují funkce komické, symbolické či lokalizační.

Přístup, který Dvořáková nazývá konfrontační, spočívá v propojování jmen postav z fikčních světů s postavami reálnými a jejich srovnávání. Tato jména plní především asociační funkci, kdy cílí na čtenářovu kulturní znalost. K tomuto přístupu se kriticky vyjadřuje Lubomír Doležel, který se zabývá teorií fikčních světů. Z jeho úhlu pohledu je srovnávání fikčních a skutečných postav špatné, protože fikční jednotliviny se neodvozují od reálných prototypů. Dodává ovšem, že obzvláště v případě historických postav je nezbytné uzнат vztah mezi literární postavou a jejím historickým předobrazem.²¹

Posledním je přístup ontogenetický. Zatímco všechny ostatní se zaměřují na autorovo vydané dílo, tímto přístupem bereme v potaz i vývoj samotného textu. Autor při tvorbě často vytvářel mimo samotný text i další poznámky a informace, které lze využít při analýze. Tento dodatečný materiál nám umožňuje pochopit, jakým způsobem se propria v daném díle rodila a jak se během psaní vyvíjela a měnila. Záleží však na možnostech přístupu k těmto dokumentům, bez nich totiž nelze tento analytický přístup uplatnit. Z tohoto důvodu není příliš častým.

¹⁹ KNAPPOVÁ, M.: Funkční využití vlastních jmen v uměleckých a mediálních textech. In: *Onomastika a škola 8*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. s. 21–27.

²⁰ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6. s. 42

²¹ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0735-2. s. 22-30

4. Vlastní jména

4.1. Podstata vlastních jmen

Objektem onomastického zkoumání jsou vlastní jména, tzv. *propria*, která stojí proti obecným jménům, tzv. *apelativům*. Pro úplnost nejprve k obecným jménům. *Apelativa*, kromě toho, že shrnují podstatné rysy pojmenovávané třídy předmětů nebo jevů skutečnosti, také označují tři možné skupiny jmen. Obecné jméno pojmenovává abstraktní generický pojem (auto je dopravní prostředek), nebo pojmenovává konkrétní jednotlivinu, např. *sousedovo auto je nové*. Ve třetím případě je možné tímto způsobem pojmenovat i určitou skupinu jednotlivin (ulici blokovala zaparkovaná auta).

V protikladu k *apelativům* stojí *propria*, která jak je uvedeno v *Příruční mluvnici češtiny*²², postrádají zobecňující význam, jenž by se mohl rovnat významu *apelativ*. To ale neplatí absolutně, protože i u *proprií* je možné vysledovat určité významové rysy, jako je například pohlaví atd. Hlavním úkolem vlastních jmen je oddělovat konkrétní jednotliviny od obecných objektů. Vlastní jména odděluje od obecných jmen tedy především jejich schopnost pojmenovávat. U vlastních jmen chybí význam vytvářený souhrnem charakteristických významových rysů, tedy *designátů*. Ukazují tedy vždy a pouze na jednotlivinu, tedy *denotát*. *Onyma* jako taková tedy nepropojují funkci pojmenovavací s funkcí významovou. Tento je fakt je dobře znatelný například u příjmení. Příjmení *Novotný* nese celá řada lidí, ovšem neexistuje mezi nimi žádný prvek charakteristický pro celou skupinu (*designát*). Přestože existuje množství lidí, kteří se jmenují *Novotný* (*denotát*), neexistuje abstraktní „*Novotný*“, který by nesl alespoň nějaké společné rysy ostatních.

Přestože nenesou charakterizující prvky, mnoho vlastních jmen vzniklo z *apelativ*. Může se jednat například o povolání (*Švec*), povahu (*Šťastný*), vzhled (*Bledý*) atd. Přestože v dnešní době považujeme tato příjmení za vyprázdněná, v literatuře tomu tak často není. V literatuře bývá sémantika těchto jmen často využívána k dokreslení charakteru postavy a předání informací čtenáři. Vlastním jménům, která zároveň nesou charakterizační prvky literární postavy, se říká tzv. „*jména mluvící*“ (*nomen omen*).

²² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

Termín *nomen omen* popisuje Slovník literárních pojmů takto: „*Nomen omen* (z lat. = jméno znamení) – zvláštní druh *nomina propria*, pojmenování, jež vystihuje svého nositele. V Sládkově básni *Pohádka o králi Peciválovi (Zlatý máj)*, představuje monarchovo jméno *nomen omen*, neboť je pro jeho životní postoje a jeho mentalitu příznačné.“²³

4.2. Dělení vlastních jmen

Obecné dělení vlastních jmen dle druhové podstaty rozděluje *propria* na základě jejich kvality. Naproti tomu literární onomastika dělí vlastní jména dle formy. Gutschmidt dělí vlastní jména na základě způsobu, jakým se odrážejí v reálné komunikaci v určitém časoprostorovém kontextu. V případě, že se reálná jména shodují s těmi literárními, se jedná o jména reálná. *Propria* nazýváme realistickými, pokud jsou pouze odvozená od reálných jmen. Za předpokladu, že se od reálných jmen záměrně odlišují, pak nazýváme tato jména fiktivními. Neexistuje ustálená terminologie, proto se můžeme setkat například i se jmény autentickými a neautentickými. V případě, že budeme vycházet z rozdělení M. Knappové²⁴, je rozdělení následující.

- **Jména reálná** – jména lidí z reálného světa. Může se jednat o osoby žijící či osobnosti historické. Pokud pomineme funkci identifikační, kterou disponují všechna vlastní jména, pak je základní funkcí funkce asociační. Úkolem je vytvářet znalosti či propojit znalosti již nabyté s postavami v literatuře a vytvářet mezi nimi asociace. Kromě toho plní také funkci klasifikační, protože charakterizují místo a dobu děje a dokreslují tak příběh a dodávají mu na autentičnosti.
- **Jména realistická** – jména reálná v soustavě vlastních jmen, ale označující fiktivní, neexistující postavy. U těchto *proprií* je hlavní funkcí především funkce identifikační, jako u ostatních jmen, ale také často funkce klasifikační, kdy autor za pomoci podoby jména dotváří kulisy příběhu, např. národnost. Pak také zpravidla splňují funkci iluzionistickou, jak zmiňuje polský filolog Czesław

²³ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1. s. 245

²⁴ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6. s. 53

Kosyl²⁵. Jedná se o případ, kdy je postava pojmenována jako postava v reálném světě, aby navodila atmosféru realističnosti daného literárního světa.

- **Jména autorská** – jedná se o jména fiktivních osob, která pocházejí přímo z tvorby autora. Tato jména nemají většinou žádný předobraz a jsou vymyšlena autorem. V jiném případě, pokud mají původ v reálných postavách, je tento původ ukrytý. Často plní charakterizující funkci, kdy dané jméno informuje čtenáře o určitých charakteristických psychických či fyzických vlastnostech postavy. Poté se jedná o jména mluvící. Pokud jsou realistická, ale nese je fiktivní postava, jedná se o funkci iluzionistickou, která dokresluje atmosféru knihy a vytváří pojem autenticity literárního světa.

4.3. Onymický objekt

V předchozí kapitole bylo nastíněno dělení vlastních jmen z hlediska druhové podstaty a podle kontrastu s reálným světem. K rozdělení proprií lze ještě přistoupit z pohledu onymických objektů. R. Šrámek v *Úvodu do obecné onomastiky* popisuje onymický objekt²⁶ jako termín, který může být reálný v podobě různých antroponym, bionym nebo geonym, založených na skutečnosti, nebo nereálný, kdy se jedná o různé postavy, které nemají reálný základ. Jedná se například o postavy pohádkové, různé mytologické postavy nebo neexistující geonyma atd. V tomto výčtu Šrámek zahrnuje i „jevy (např. ‚významný den‘ *Vánoce, Nový rok, Den učitelů*) a vztahy (např. *Postupimská dohoda, Kutnohorský dekret*“²⁷ K analýze proprií je tedy zásadní určit onymický objekt, tzn. určit denotát vlastního jména. Dle Dvořákové může literární postava být:

- a) Člověk
- b) „Nečlověk“, který má však některé lidské vlastnosti a jako člověk se chová:
 - Mimoszemšťan
 - Umělý člověk
 - Nadpřirozená postava
 - Superhrdina

²⁵ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6. s. 53

²⁶ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x. s. 12

²⁷ TAMTÉŽ s. 13

- c) Alegorická postava
- d) Zvíře, které má lidské vlastnosti (např. v bajce)
- e) Personifikovaná věc, která má lidské vlastnosti (např. v pohádce)²⁸

V některých literárních žánrech se vyskytuje mnoho druhů postav s odlišným denotátem. Při jejich interpretaci je zásadní je rozpoznat a tím způsobem i charakterizovat postavu, protože to může pomoci určit, dle jakých pravidel nebo z jakého důvodu autor dané proprium použil. Obzvláště v oblasti fantasy literatury se nereálných onymických objektů vyskytuje široké množství a díky tomuto členění je možné v nich udělat systém a hledat společné znaky na základě podobnosti druhu onymického objektu.

Nadpřirozené bytosti byly dle S. Pastyřika²⁹ pojmenovávány apelativy s velkým písmenem, kupříkladu Vodník. Častým jevem byla alegorická propria odvozená od zosobněných vlastností, např. Rozum a Štěstí z pohádky K. J. Erbena. V případě pohádkových postav se nejčastěji jedná o mluvící jména, která mají svůj základ v charakteristice dané postavy. Některá jména plní i estetickou funkci a tato propria jsou většinou ojedinělá svou skladbou.

U vlastních jmen zvířecích se jedná o stejný případ, kdy jsou nejčastěji charakterizovaná jménem mluvícím. Metod, jakými lze pojmenovat, je mnoho, kupříkladu se může jednat o jména onomatopoická, která vznikají charakteristickým zvukem, například v knize Zdeňka Vogela *Kocour Mňouk: Dobrodruh*³⁰ či postava oslíka Ijáčka z příběhů *Medvídko Pú*³¹. Dále se můžeme setkat s aliterací, rýmováním či systémovými jmény. Je třeba učinit rozdíl mezi zvířaty, která plní pouze funkci zvířat, a postavami, které se jako zvířata nechovají, ačkoliv tak vypadají. Jde o postavy, které se chovají jako lidé a mají jejich vlastnosti. Jedná se nejčastěji o bajky, ale taková zvířata se mohou vyskytovat napříč různými žánry.

Ve fantasy literatuře se lze setkat s umělými lidmi, Dvořáková je řadí do kategorie Nelidé. Přestože se jedná o umělé, neživé objekty, nespádají do chrématonym, protože často plní podobnou úlohu jako klasická antroponyma. K rozšíření motivu umělých lidí

²⁸ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6. s. 54

²⁹ PASTYŘÍK, Svatopluk a VYSOKÁ ŠKOLA PEDAGOGICKÁ V HRADCI KRÁLOVÉ. *Vlastní jména v literatuře a škola*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 807041975X, s. 46-51

³⁰ VOGEL, Zdeněk. *Kocour Mňouk dobrodruh*. 1949. Praha: Vesmír. 95 s.

³¹ MILNE, Alan Alexander. *Medvídek Pú*. 11. vyd. v Albatrosu. Ilustroval Ernest H. SHEPARD. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01504-8. 239 s.

došlo především po první světové válce, a to hlavně díky českému autorovi, Karlu Čapkovi a jeho povídce *R.U.R.*, kde se poprvé objevilo slovo „robot“. Za celosvětově nejznámějšího autora děl zabývajících se umělými lidmi, které stvořil člověk, lze považovat Isaaca Asimova, z jehož pera pochází známé dílo *Já, robot (I, Robot)*. Nelidé se ale objevují již dříve, např. v románu Mary Shelley *Frankensteinem (1818)*, v němž je jedna z hlavních postav monstrem stvořené člověkem. V celém díle není zmíněno jeho jméno a hlavní postava o svém výtvoru nejčastěji mluví pouze jako o monstrem. Jedná se o častý případ užívání apelativa jako vlastního jména. Jako další příklad lze uvést například legendu o Golemovi z pražského prostředí 16. století.

Dvořáková rozděluje jména nelidí do třech základních kategorií: jména lidská, jména-kódy, jména zvláštní. V případě jmen lidských se jedná převážně o propria realistická, která jsou běžnou součástí slovníku. Jména související s kódy vznikají především kombinací různých písmen a čísel, kdy v mnoha případech nejsou pouze náhodná, ale vytváří agronomický odkaz na skutečné slovo. Zvláštní jména jsou záměrně charakteristická svojí formou, aby na první pohled utvářela dojem jinakosti, cizosti. Samozřejmostí jsou i zde propria typu *nomen omen*.

Další skupinou literárních postav v kategorii nelidé jsou superhrdinové, pro které jsou příznačné nadpřirozené schopnosti. Většina z nich má dvě jména, protože v příbězích vystupují ve dvou podobách. V prvním případě jde o jejich občanskou identitu a v druhém případě o superhrdinské alter ego. Druhá skupina jmen odráží hlavně jejich schopnosti, vzhled a původ.

Dalším typem této kategorie jsou lidé z jiných světů, mimozemšťané nebo lidé z budoucnosti. Asimov ve své eseji v povídkové sbírce *Sbohem Zemi*³² upozorňuje na fenomén, kdy autoři mimozemským postavám záměrně přiřazují těžce vyslovitelná jména, která díky tomu vytvářejí dojem cizího jazyka, jenž nepochází z naší planety. Asimov v této eseji zmiňuje také možnost dávat nelidským postavám místo vlastních jmen kódová označení, čímž je podpořena vědecko-fantastická atmosféra. On sám, jak píše ve své eseji,³³ k podpoření prostředí příběhu využívá jmen netradičních, která jsou však na rozdíl od kódů pro čtenáře snadno stravitelná a vyslovitelná. Tato jména vytvářejí dojem cizosti, ale zároveň nepůsobí rušivě a nepopouzí.

³² ASIMOV, Isaac. *Sbohem, Země: poslední sbírka science fiction*. Přeložil Veronika VOLHEJNOVÁ. Plzeň: Mustang, 1997. ISBN 80-7191-251-4. s. 295

³³ TAMTÉŽ, s. 296

Ústředním tématem onomastické disciplíny jsou antroponyma. Lidských postav, které literární autor identifikuje pomocí vlastního jména, je největší množství, tudíž je systém týkající se pojmenování lidí nejsložitější. Všeobecně lze říci, že propria v literatuře mají stejný propriální systém jako v reálném životě, tedy skládají se z rodného jména a příjmení, nebo z jednoho z nich samostatně. Může se jednat o různé varianty jména či zdvojnásobení. Výběr všech vlastních jmen náleží autorovi, ať už se jedná o jména autorská, reálná či fiktivní. „*Ani ti spisovatelé, kteří se snaží co nejvěrněji zobrazovat určité prostředí, nerozdělují svým postavám příjmení namátkou, ač by to nakonec nejlépe odpovídalo stavu věcí*“, píše Karel Hausenblas ve své studii *Vlastní jméno v umělecké literatuře*.³⁴ Ve výsledku záleží pouze na autorovi, jakým způsobem a do jaké míry nechá čtenáře odhadnout důvody k pojmenování jednotlivých postav. V druhé řadě je na čtenáři, zda je schopen tyto pohnutky autora odhalit a odkryt případnou spojitost.

4.4. Funkce vlastních jmen

R. Šrámek v *Úvodu do obecné onomastiky* poukazuje na fakt, že nejdůležitější funkcí proprií je funkce identifikační. V první řadě nám umožňují individualizovat apelativa, čímž je oddělíme od ostatních jednotlivin. Díky tomu jsme schopni odlišovat tyto objekty od sebe ve skupině téhož druhu a klasifikovat je v určitých kulturních, sociálních, prostorových či historických podmínkách. Identifikační funkce však není jediná, kterou vlastní jména plní, těchto funkcí je řada, ale neexistuje obecně přijímané rozdělení. Pokud se budeme držet rozdělení M. Knappové v teoretické studii *Funkční využití vlastních jmen v uměleckých a mediálních textech*, pak je základní rozdělení následující:

- **Identifikační** – výchozí funkce proprií. Jedná se o primární funkci, kterou disponuje každé vlastní jméno jak v reálném světě, tak v literatuře. Pro tuto diferenciační schopnost platí v určitých případech přesah do jmen obecných. Častým jevem v literatuře je individualizace postavy pomocí apelativ, například v knize *Harry Potter a kámen mudrů* vystupuje postava, kterou nazývají Ten-jehož-jméno-nesmíme-vyslovit.
- **Charakterizační** – velmi častý prostředek vyskytující se především v literatuře. Tato jména vychází z přeměny apelativní sémantiky. Autor při tvorbě propria,

³⁴ HAUSENBLAS, Karel. *Vlastní jména v umělecké literatuře. Naše řeč*. Praha, 1976, 59(1).

které plní charakterizační funkci, přiřazuje postavě charakteristické vlastnosti. Nejčastějším případem jsou jména mluvících, o kterých je psáno výše.

- **Asociační** – v literatuře odkazuje na vlastní jména těch nositelů, co známe z reálného světa. Může se jednat o postavy reálné i fiktivní, známé z jiných děl či historie, mytologie, kultury atd.
- **Klasifikující** – jméno je možné určit na základě mnoha kategorií, které popisují postavu z hlediska národnosti, místa děje, sociálních podmínek, věku, náboženství. Dobře to ilustrují například díla Boženy Němcové, kde jsou postavy často popisovány jen křestními jmény – Vilímek, Baruška, Tereška, což poukazuje např. na sociální vrstvu. Autor také může volit jména typická pro konkrétní národnost – Goldstein, Mustafa.
- **Estetická** – způsob, jakým jméno působí. Tato jména způsobují nějaký neobvyklý dojem. Obvykle se tvoří formální stránkou slova, a to počtem slabik, libozvučností či naopak nelibozvučností. Hodnota emocí je vnímána subjektivně na škále, kterou má každý čtenář odlišnou. Této funkce často využíval E. A. Poe

5. Překlad vlastních jmen

Vlastní jména v literatuře plní specifické funkce, jak je popsáno v předchozích kapitolách. Jejich výběr a umístění souvisí s komplexností celého díla a při jejich vynechání či změně může být zasaženo celé vyznění textu. Z tohoto důvodu je zřejmé, že pokud je dílo překládáno, vzniká mnoho situací, které mohou narušit celkový dojem. Proto translologie zaměřuje svou pozornost právě na propria. A. Macurová o překladu vlastních jmen tvrdí, že při překladu literárního díla se nejvíc odhaluje funkce vlastního literárního jména, která může souviset celým textem.³⁵

Přestože možností, jakým způsobem přistoupit k překladu vlastního jména z výchozího jazyka do druhého je mnoho, je možné vysledovat a definovat určité nejběžnější přístupy, které tento proces upravují. Takové tendence jsou v běžné praxi tři a v následujících kapitolách je představíme a přiblížíme. V rámci teorie je třeba také zmínit bezpočet faktorů, které tyto přístupy ovlivňují. Například literární žánr je zásadní činitel, který ovlivňuje způsob translace jména. Ján Vilikovský popisuje ve své monografii *Preklad jako tvorba*³⁶ rozdíl mezi realistickým a humoristickým dílem. V realistickém díle překladatelé ponechávají jména spíše v původním znění, naproti tomu v humoristickém žánru se častěji uplatňuje překlad, aby více vyniklo dokreslení postavy. Dále můžeme vzít v úvahu i místo děje a čas nebo například i známost díla. Dvořáková v *Literární onomastice* zmiňuje vliv věhlasu díla na příkladu série *Harry Potter*. Jméno titulního hrdiny slouží zároveň jako obchodní značka, tudíž v případě, že by překladatel proprium přeložil a použil jméno Jindřich Hrnčír, neznalí čtenáři by nemohli spojit hrdinu s fenoménem Harry Potter.³⁷ Dalším podstatným faktorem je struktura a šíře čtenářského publika a také překladatelské trendy spolu se schopnostmi samotného překladatele jako jednotlivce. Překladatel se totiž rozhoduje, zda bude překládat dílo s ohledem na co nejpřesnější přenesení formy z výchozího jazyka do cílového, nebo se bude spíše snažit o praktické a funkční vytvoření efektu při překladu, ve kterém jméno působí na čtenáře stejně jako v původním jazyce.

³⁵ MACUROVÁ, Alena. *Komunikace v textu a s textem*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-659-6. 457 s.

³⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984. 232 s.

³⁷ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6. s.196

Této problematice překladu se věnuje J. Levý v monografii *Umění překladu*.³⁸ Pokud má vlastní jméno významovou hodnotu, pak je možné ho přeložit. Problém ovšem nastává u proprií s charakterizační, asociační, či estetickou funkcí, kde je situace složitější a může dojít například k významovému posunu. Proto, dle Levého, je u komediálních děl možná pouze náhrada nebo přepis. V případech, kdy vlastní jméno pozbývá významu úplně, je možné ho pouze přepsat a tím zachovat jméno v původním znění. V souvislosti s překladem proprií Levý dále uvádí, že v procesu překládání je zásadní vnímat dílo jako celek. Vlastní jména v textu totiž společně tvoří určitou strukturu a některá jména mohou mít určitý význam, který však nezapadá do celkového obrazu díla. Pokud jména společně netvoří funkční prvky v celém onomastickém systému díla, může být čtenářův výsledný dojem zkažen.

5.1. Překladatelské přístupy

Překladatelské strategie v této podobě, jak ji prezentuje většina současných českých odborníků, jako Levý, Vilikovský, či Dvořáková, jsou rozvinutou teorií L. Venutiho, amerického translologa. Ve své práci *The Translator's Invisibility: A History of Translation*³⁹ vytvořil pojetí „domestication and foreignization“ (domestikace a zcizování), kde definuje základní způsoby překládání. Tato teorie rozšiřuje pojetí německého lingvisty Friedricha *On the Different Methods of Translating* (v německ. orig. *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*)⁴⁰ z roku 1813. Tento výzkum představil koncept zcizování originálního díla překladatelem. Jedná se o ponechávání kulturních a lingvistických rozdílů mezi původním a cílovým textem.

Potíž s vlastními jmény tkví v odlišnosti propriálních systémů jednotlivých jazyků. V různých kulturních oblastech se objevují různá jména. U rodných jmen tento problém není tak častý, protože tato propria se většinou vyskytují napříč jazykovým spektrem, ale u příjmení nastává problém větší. Knittlová nachází jádro problematiky v tzv. nulových ekvivalentech. Rozumíme tím vlastní jména, která v cílovém jazyce svůj ekvivalent nemají. V tom případě se tedy do značné míry komplikuje schopnost jména

³⁸ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7. s 116

³⁹ VENUTI, Lawrence. *The translator's invisibility a history of translation*. London: Routledge, 1995. ISBN 0203360060.

⁴⁰ Rereading Schleiermacher: Translation, Cognition and Culture. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2016. New Frontiers in Translation Studies. ISBN 978-3-662-47948-3. Dostupné také z: http://link.springer.com/10.1007/978-3-662-47949-0_10

předat čtenáři svůj původní význam. Pravděpodobně nebude problém odhadnout z kontextu, zda se jedná o postavu či místo, ale může se ztratit autorův záměr, který volbou vlastního jména sledoval. Charakterizační funkce jména se v tu chvíli vytrácí a proprium neplní zcela svoji funkci. V tomto případě je důležitá jazyková vybavenost čtenáře. Pokud je čtenář s výchozím jazykem obeznámen, pak daný problém nenastává. Problém ekvivalence ovšem nepostihuje pouze jména s podstatnou významovou složkou, ale může se jednat také o problém formy. Jak bylo psáno výše, vlastní jména musí fungovat v rámci celého díla, je tudíž nevhodné, aby jedno jméno neodpovídalo způsobu překladu zvolenému pro celé dílo. V opačném případě by totiž mohlo být příliš výrazné a nezapadalo by vhodně do celkového kontextu díla.

V překladech se výrazně projeví právě rozdíl mezi apelativy a proprii. K převedení obecného jména bude ve většině případů stačit pouhý slovník, v případě vlastních jmen však úkol překladatele často vyžaduje více než jen strojový překlad. Zásadní je vlastní invence překladatele a perfektní znalost obou jazyků. Dle M. Jindry⁴¹ právě u proprii vynikají rozdíly mezi jazyky a cílem překladatele je tyto rozdíly co nejvíce zredukovat, tak aby nenarušovaly dojem z četby. Překladatel musí mít na paměti nejenom jazykové rozdíly, ale zároveň přemýšlet v kulturních i historických souvislostech. Vilikovský v monografii *Překlad jako tvorba* tyto podmiňující faktory popisuje takto:

„Překlad je svou podstatou jevem dvojitým: na jedné straně je vnímán na pozadí domácího literárního kontextu, na druhé straně si čtenář uvědomuje, že jde o produkt cizí kultury, a proto vyžaduje do jisté míry zachování stop jeho původu. O použití určitého postupu v konkrétním případě rozhoduje nejen tradice a kontext domácí literatury, ale i vztah mezi oběma kulturami.“⁴²

Vzhledem ke všem těmto faktorům ovlivňujícím proces překládání můžeme všeobecně rozlišit několik překladatelských přístupů. Výběr tří základních je převzat z monografie *Literární onomastika* od Žanety Dvořákové⁴³. Jedná se o obecný přístup, který charakterizuje všeobecné pohledy na problematiku překladu a na to, jak k ní

⁴¹ JINDRA, Miroslav. *K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu*. In *Slavica Pragensia, Acta Universitatis Carolinae, Philologica*. Praha: Univerzita Karlova. 1980. s. 176.

⁴² VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1, s. 138

⁴³ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6, s. 198-202

přistoupit z pozice překladatele. Samotné metodologické přístupy jsou přiblíženy až v následující kapitole. Odborníci, kteří se zabývají tématem překladů vlastních jmen i obecně, se mohou vzhledem k absenci ukotvenosti terminologie onomastiky v této oblasti lišit. Ján Vilikovský a jeho dílo *Překlad ako tvorba* rozděluje tyto postupy na dva, a to prvky „exotické a příznakové“ a „prvky bezpříznakové“⁴⁴. Oproti tomu Jiří Levý v *Umění Překlada* popisuje tyto postupy jako substituci a přepis. Jejich užití se odvíjí od posouzení překladatele, který musí posoudit dva faktory a jejich vztah. Levý je popisuje následujícím způsobem: „*Proti obecnému významu (pojmovému i emotivnímu) a proti obecné formě stojí oblast zvláštního: jazykový materiál a historicky, tj. národně a dobově podmíněné obsahy a formy.*“⁴⁵

5.1.1 Adaptace

Překladatelské přístupy se liší ve výsledném dojmu, který působí na čtenáře. Jedná se o jednu ze základních otázek, kterou se zabývá překladatelská teorie, a lze k ní ve své podstatě zaujmout dva základní postoje. Buďto se překladatel snaží čtenáři co nejvěrněji zprostředkovat originální dílo v nejryzejší formě nebo se na druhé straně snaží dílo kulturně přiblížit čtenáři, přičemž může dojít k deformaci původního díla. Tento problém J. Levý uvádí na překladech *Hamleta* od B. Štěpánka a E. A. Saudka.

*Zítřka je svatý Valentin,
je ještě noc a stín:
já, dívka pod tvým okénkem,
chci být tvůj Valentin.
(B. Štěpánek)*

*Zítřka je Jana Křtitele,
a raničko, hned zrána-
Jeníčku, spíš? – já přišla již,
tvá souzená ti Jana.
(E. A. Saudek)⁴⁶*

⁴⁴ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1, s. 132

⁴⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 112

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 113

V překladu Štěpánka je vidět snaha o zachování co nejvěrnější podoby originálu, kdy ponechal v textu jméno Valentin. V originálním textu Ofélie zpívá o dni sv. Valentina a překladatel tedy zůstal věrný předloze a jméno přeložil do české podoby. Tento svátek je spojován s milostnými asociacemi a erotikou. Tím, že překladatel přeložil jméno doslova, ponechal zvláštní prvky a informace, které přinášelo v originále. Zaměřil se na jedinečnost jména. V druhém textu překladatel Saudek substituoval vlastní jméno a zaměřil se na jeho obecnost. Použil Jana Křtitele, který se nepojí se svátkem zamilovaných a vytrácí se tím asociace typické pro originál, takže trhá souvislost s prostředím původního díla. Na druhou stranu se daří využít hry s mužskou i ženskou podobou jména Jan. „[...] *ale jeho řešení je lepší také proto, že žádný z „věrných“ překladatelů nevyužil ani české možnosti přechylování (Valentin-Valentinka) a mechanicky připisují dívce výrok „chci být tvůj Valentin“.*“⁴⁷

Jak bylo psáno výše, překladatelské přístupy se liší, dle Levého: *[...] je sice hlásána překladatelská „věrnost“, ale tento požadavek není blíže definován a analyzován, takže v praxi dochází k protichůdným výkladům.*“ Adaptace vlastního jména do domácího prostředí překladatele způsobuje ztrátu původního koloritu, před čímž varuje J. Vilikovský v knize *Překlad jako tvorba*.⁴⁸ Dle jeho názoru je výsledný text ochuzen o specifičnost. Oproti tomu Levý tvrdí, že „věrným“ překladem se často upozaďuje estetická funkce textu a dochází k pouhému sdělování.⁴⁹ Jako mistrovskou ukázkou substituce uvádí Zaorálkův překlad *Zvonokos* od Gabriela Chevalliera. Přesto se s naturalizací pojí určitá rizika. Levý poukazuje na způsob a užití substituce:

*„Bez tohoto pracovního postupu se překladatel úplně neobejde nikdy, ale jeho zneužívání vede k adaptaci a aktualizaci. Hodnoty obecné i zvláštní jsou nedílnou součástí uměleckého díla, a proto plnohodnotná je substituce jen tehdy, podaří-li se zachytit oba momenty. Není-li to možné, pak méně poruší dílo ztráta zvláštního než ztráta obecného, již proto, že obecné je těsněji spjato s významem a překladatelova práce je vázána na sdělitelnost.“*⁵⁰

⁴⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-87561-15-7. s.113

⁴⁸ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.. s.140

⁴⁹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-87561-15-7. s.151

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 118

Vzhledem k zaměření práce na českého překladatele fantasy Jana Kantůrka je třeba uvést jeho zdařilé překlady vlastních jmen v díle *Úžasně Zeměplochy*. V jeho překladech je adaptace vlastních jmen využívána hojně. Sám J. Kantůrek zmiňuje v rozhovoru: *“Jde o to, že převedené jméno nejen musí odpovídat originálu, ale musí i pěkně znít. T. Pratchett už ve jménech předesílá něco o postavě, proto není možné jméno jen hrubě přeložit.”*⁵¹ V originále se můžeme setkat se jmény *Rincewind*, *Weatcherwax*, či *Colon*, a Kantůrek naturalizuje tato propria v Mrakoplaše, Zlopočasnou a Tračníka. Je možné namítnout, že u některých proprií může dojít k posunutí významu. Jména použitá Pratchetem jsou totiž většinou neobvyklá, avšak skutečná, oproti tomu Kantůrkovy překlady se v českém systému vlastních jmen nevyskytují. Důležité je poznamenat, že Jan Kantůrek má od autora svolení k výraznějším zásahům do textu.

5.1.2 Zachování

Způsob ponechání cizího vlastního jména v textu je v nynější době nevyužívanější metodou. O tomto způsobu použití vlastního jména se zmiňuje V. Straková: *„Vlastní jména se mohou stát signálem cizosti a spolu se jmény místními tvoří body, jež udržují kontinuitu povědomí cizosti prostředí i literárního díla a průběžně připomínají, že jde o překlad, nikoliv originál.”*⁵² Přepis, či transkripci lze využít v případech, kdy se význam slova ztrácí a nelze jej přenést do cílového jazyka. Jak píše Levý:

*„Je-li významově nebo formálně zvláštní umělecký prvek nositelem obecného významu, není možno jej zachovat, ale je možno jej (tj. význam) sdělit; dochází k tak k substituci. Naopak jedinečný umělecký prostředek, který není nositelem obecného významu, je možno zachovat, ale ne sdělit; tak dochází k přepisu.”*⁵³

Křestní jména mají v mnoha jazycích své ekvivalenty a velmi často lze nalézt obdoby i u příjmení. Původní dílo je ale ukotvené dějem, místem a časem a při překládání je třeba tato fakta brát v potaz. Jak poukazuje Straková:

⁵¹ Žáčková, H. Jan Kantůrek. Rozhovor pro časopis Reflex

⁵² STRAKOVÁ, Vlasta. Překládání a vlastní jména. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. s.174

⁵³ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-87561-15-7, s.118

„Je sice pravda, že křestní jména mají v celé řadě jazyků své paralely, někdy blízké, jindy odlišné, např. Vlasta = franc. Patricie [...] Ivan ovšem zůstane Ivanem, i když mu v češtině odpovídá jméno Jan, Osip zůstane Osipem.“⁵⁴

Naturalizované jméno by totiž mohlo způsobit ztrátu určité exotičnosti a čtenář by mohl přestat vnímat, že se jedná o překlad. Navíc by jména mohla působit velmi nepatřičně, protože typicky česká jména se na anglickém venkově příliš často nevyskytují a narušilo by to atmosféru díla.

Přestože je tento způsob velmi využíván, představuje určitá rizika. Problém může nastat, když překladatel převádí proprium z cizího jazyka do češtiny, která je flektivním jazykem. Takové jméno je třeba transformovat do českého onymického systému. Obvyklou problematickou oblastí je přechylování. Překladatel musí být znalý výchozího i cílového jazyka, aby se vyvaroval chybám a nevznikaly komoleniny. Na zachovaná jména se tedy aplikuje české pravidlo o přechylování ženských příjmení a využívají se stejným způsobem jako česká jména. Je totiž možné, že by nepřechýlené příjmení mohlo čtenáře zmást, protože by vypadalo jako mužské.

5.1.3 Smíšený přístup

Na pomezí mezi naturalizací a zachováním leží postup, který kombinuje obě metody. Některým postavám se přiřazují původní jména a jiným zase jejich české substitute. Jak poukazuje Levý:⁵⁵

Užití základních postupů je skutečně zákonně určeno poměrem jedinečného a obecného v uměleckém prvku. Není správné substituovat tam, kde významová složka chybí. [...] Naopak, jakmile přistoupí význam, není možno se spokojit s transkripcí, je nutno substituovat.⁵⁵

V překladech J. Kantůrka se můžeme setkat právě s tímto přístupem, kdy v příbězích zmiňuje zeměpisný název “Klač” (*angl. Klatch*), který je pouze přizpůsoben českému

⁵⁴ STRAKOVÁ, Vlasta. Překládání a vlastní jména. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.s.174

⁵⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-87561-15-7, s. 117

jazykovému systému, ale zároveň mnoho jmen transformuje do české formy, jako „kapitán Elánus“ (angl. *Captain Vimes*). Jak zmiňuje Vilikovský:

„Pokiaľ ide o koloritovú funkciu, moderný prístup čoraz väčšmi zdôrazňuje národnej i historickej špecifickosti originálu; nemôže sa tak však stať na úkor komunikatívnosti diela. Pri preklade teda nejde o mechanické zachovanie všetkých jednotlivostí, ale skôr o vzbudenie dojmu, ilúzie určitého prostredia.“⁵⁶

Použití jednotlivých postupů ve výsledku záleží hlavně na samotném překladateli. O volbě určitého postupu nakonec rozhoduje mnoho faktorů, které překladatel musí zvážit. Obecně lze říci, že v konkrétním případě musí vzít v úvahu tradici a kontext domácí literatury a jazyka, kontext výchozí literatury a jazyka, a také vztah mezi oběma složkami. V určitých případech může určitá jinakost vlastního jména působit žádoucím způsobem, jindy může působit rušivě a ničit celkový dojem z díla. Pokud se jednotlivé přístupy kombinují, pak je důležité být opatrný a vnímat překlad jmen v komplexitě celého díla, protože jinak mohou vznikat nedorozumění.

Jak píše Straková v případě jmen charakterů: *“Problém vlastních jmen je velmi důležitý: jména hrdinů procházejí celým dílem, takže nevhodný překlad zde může celé dílo i nepříjemně poznamenat.”*⁵⁷ To ovšem neznamená, že není možné postupy kombinovat. Překladatelé jich využívají a jejich překlady jsou oblíbené i kritiky. Např. Jan Kantůrek získal za své překlady cenu Akademie science fiction, fantasy a hororu pro nejlepšího překladatele let 1995-97 a 1999 a Pavel Medek, který překládal mimo jiná díla J. K. Rowlingové *Harry Potter*, získal v roce 2011 cenu Jednoty tlumočnicků a překladatelů.

5.2. Překladatelské metody

Na základě výše zmíněných strategií je možné postoupit o stupeň níže a definovat obecné překladatelské metody, tedy vědecký postup, který umožňuje popsat kroky, jak určitý překlad vlastního jména vzniká. Takových metod je mnoho a jednotliví lingvisté se mohou ve svých translatologických teoriích lišit či překrývat se v terminologii.

⁵⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1, s. 158

⁵⁷ STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a vlastní jména*. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-14-8, s. 174

Například Levý pracuje pouze s obecnými postupy a teoriemi. Stejně tak Viličkovský, který definuje vztahy mezi cílovým a výchozím textem a metodologických postupů se dotýká pouze letmo skrze substituci a přepis. Základním textem pro definování jednotlivých moderních metod pro práci s překladem je monografie *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* od francouzských autorů Jean-Paul Vinay, Jean Darbelnet. V této knize vytvořili dvě základní metody: „direct“ a „oblique“⁵⁸ (přímá a nepřímá metoda). Tuto teorii dále rozvedli do dalších sedmi obvyklých postupů:

- Transkripce
- Kalk
- Substitute
- Transpozice
- Modulace
- Ekvivalence
- Adaptace

Dané postupy se v různých obměnách objevují u většiny lingvistů po celém světě. Například americký lingvista J. L. Malone ještě před výše zmíněnými francouzskými teoretiky vytvořil devět překladatelských postupů, mezi něž patří „equation, substitution, divergence, convergence, condensation, diffusion, amplification, reduction and re-ordering“⁵⁹. Dále například již zmíněný F. Schleiermacher popisuje metodu napodobování významu a zároveň zvuku. V českém lingvistickém prostředí se jednotlivými metodami zabývá D. Knittlová v práci *K teorii i praxi překladu*, která rozvíjí překladatelské postupy amerického autora P. Newmana z publikace *A textbook of translation*.⁶⁰ Dále pak přímo v oblasti onomastiky můžeme jmenovat *Literární onomastiku*⁶¹ Ž. Dvořákové. Moderní členění vytvořil Albert Peter Vermese, který ve své

⁵⁸ VINAY Jean-Paul, DARBELNET Jean, *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, John Benjamins Publishing, 1995, s. 34

⁵⁹ MALONE, Joseph L. *The science of linguistics in the art of translation: some tools from linguistics for the analysis and practice of translation*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, c1988. ISBN 0887066534. s. 241

⁶⁰ NEWMARK, Peter. *A textbook of translations*. London: Prentice Hall, 1998. ISBN 0139125930.

⁶¹ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6

práci *Proper names in translation: an explanatory attempt*⁶² definoval celkem osm různých procedur, jakými lze přistoupit k překladu vlastních jmen. Využití jednotlivých metod je plně v kompetenci překladatele a lze je libovolně kombinovat. Pro účely této diplomové práce budeme vycházet z Procházkové a zvolíme sedm vhodných základních metod, které se v překladech Jana Kantůrka vyskytují:

- Transkripce
- Transpozice
- Modifikace
- Naturalizace
- Literární překlad a synonymie (kalk)
- Adaptace a substituce

5.2.1 Transkripce

Proces, při kterém se přenáší původní podoba jména z výchozího jazyka do cílového jazyka. Tento přesun probíhá bez hláskových změn a jméno není nijak upraveno. Do této metody, dle Catforda⁶³ či Levého⁶⁴ se počítá i transliterace, která se využívá pro kódování slova z jednoho abecedního systému do jiného. Tato metoda je velmi často využívána s odkazem na zachování prvku exotičnosti v překladu. Jako příklad můžeme uvést dílo J. K. Rowlingové *Harry Potter a Kámen mudrců*, které již v názvu nese transkribované vlastní jméno hlavního hrdiny. Tato jména sice neprocházejí hláskovou úpravou, ale podléhají deklinačním pravidlům českého jazyka. Tudíž v prvním pádě je Harry Potter, ale v druhém pádě skloňujeme Harryho Pottera. Tento způsob je užíván spíše v literatuře pro starší čtenáře, protože v literatuře pro menší děti, kde převládají spíše jména s určitým významem, nejsou vhodná.

5.2.2 Transpozice

Vzhledem k tomu, že každý jazykový systém je v určitém ohledu odlišný, není možné všechna vlastní jména převádět beze změny. Ve výchozím a cílovém jazyce jsou

⁶² VERMES, A. P. *Proper names in translation: an explanatory attempt*. Debrecen, Hungary: University of Debrecen 2001. s. 112-113

⁶³ CATFORD, J.C. *A linguistic theory of translation: an essay in applied linguistics*. 5th impr. Oxford [u.a.]: Oxford Univ. Press, 1978. ISBN 9780194370189.

⁶⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-87561-15-7

gramatické odlišnosti, které je třeba respektovat, protože jinak by se jméno mohlo stát pro čtenáře nesrozumitelným. V českém jazykovém systému se nejčastěji jedná o přechylování ženských příjmení. Při převodu do češtiny je potřeba upravit ženské příjmení do podoby, aby se dalo přechýlit, protože jinak by mohlo dojít k tomu, že čtenář zamění pohlaví postav. Tento problém se týká i podoby příjmení rodin, kdy v českém jazyce je přidávána přípona „-ovi“. Můžeme jmenovat například Potterovi z knihy *Harry Potter a Kámen mudrců*.

5.2.3 Modifikace

Během modifikace dochází k hláskovým změnám ve jméně. Hlávka může ve jméně přibýt, změnit se či být úplně vypuštěna, tak aby jméno odpovídalo kulturním zvyklostem jazyka a bylo pro čtenáře srozumitelnější. Jako příklad můžeme uvést jméno Dvalin z díla *Hobit* od autora J. R. R. Tolkiena. V původní podobě zní Dwalin a modifikací do češtiny se odstranilo pro češtinu atypické „w“. Rozhodnutí, do jaké míry se dané jméno přizpůsobí, záleží čistě na překladateli. Častou změnou je změna v anglických jménech Bill na Billy apod. V těchto případech je pouze na překladateli, zda usoudí, že modifikace jména je vhodná.

5.2.4 Naturalizace

V případě, že jméno ve výchozím jazykovém systému nevyhovuje jazykovým a kulturním zvyklostem cílového jazyka, je obvyklé se uchýlit k naturalizaci daného propria. Jak tuto metodu popisuje P. Newmark⁶⁵, dochází k morfologické modifikaci dle norem cílového jazyka, aby bylo dosaženo co největšího přizpůsobení, např. výslovnosti. Velmi často se tato metoda aplikuje například na hlavní města, která se přetvoří do podoby, jaká je obvyklá v českém jazyce. Např. *Paris-Paríž* atd.

⁶⁵ NEWMARK, Peter. *A textbook of translations*. London: Prentice Hall, 1998. ISBN 0139125930.

5.2.5 Literární překlad a synonymie

Tato metoda se řadí mezi nejzákladnější metody v translatologii. Využívá ekvivalence jmen v obou jazycích. Nejčastěji se tento případ týká křestních jmen, která mají svá odpovídající propria v jiných jazycích. Dalším velmi častým příkladem jsou různá geonoma, která mají obecný význam. Jako příklad můžeme uvést geografickou oblast z knihy *Pán prstenu a společenstvo prstenu*⁶⁶ jménem Kraj. V anglickém originále se tato oblast nazývá Shire, což je slovo, které lze nalézt ve slovníku, a proto je vhodné pro metodu literárního překladu. J. Králová⁶⁷ tento způsob nazývá „kalkováním“, což, jak píše, je využití dosloveného překladu, kdy dojde k přenosu morfému ze zdrojového jazyka do cílového.

Literární překlad lze poměrně snadno zaměnit za substituci, která také využívá významu slova, ovšem dochází k ní v případě, kdy v cílovém jazyce lze těžko nalézt odpovídající ekvivalent. Jak upozorňuje ve svém článku M. Knappová⁶⁸, je třeba dobře znát oba jazyky, protože existuje mnoho rizik, která mohou způsobit posunutí propria a následnou ztrátu možných konotací z originálního textu. Je třeba hlídat emoční úroveň u hypokoristik. Hypokoristikum je expresivní obměna neutrálního propria. V češtině se obecně nazývají zdrobněliny a nejčastěji se objevují u antroponym. Kromě emocionálního náboje je důležité dávat pozor na příznakovost jmen, určitá národní specifika jazyků, možné aliterace či frekventovanost jména.

5.2.6 Substitute

Jak bylo popsáno výše, pokud v cílovém jazyce existuje odpovídající vlastní jméno, lze ho doslovně přeložit. V případě, že neexistuje ekvivalentní výraz, může překladatel využít substitute. Jedná se o úplné nahrazení slova jiným výrazem z cílového jazyka. Jde o velký zásah do originálního díla, a proto je třeba brát ohled na celkové autorovo dílo a přistupovat k němu citlivě. Nahrazující slovo je zpravidla vybíráno na základě sémantické podobnosti, protože výchozí výraz má většinou autorem přiřazenou

⁶⁶ TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů*. Vyd. 4., V Argu 1., rev. Praha: Argo, 2006. ISBN 8072037269, 430 s.

⁶⁷ KRÁLOVÁ Jana, K otázce vlivu překladu na vyjadřování textové koheze v českých textech. *Naše řeč*, 77, 1994, 4: str. 186 - 190.

⁶⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *K překládání osobních jmen*. *Naše řeč*. Praha, 1983, 66(1).

funkci. Na tuto funkci je třeba dbát a snažit se jí zachovat v nejbližší možné formě k originálu.

Tato metoda se nejčastěji využívá v případě jmen mluvících (nomen omen). V cílovém jazyce se těžko hledá ekvivalentní slovo, které by odpovídalo přímo významu slova v originálním jazyce. Překladatel tedy musí na základě této metody nahradit toto slovo jménem, které nese co nejbližší význam, aby se neztratil autorův záměr s charakterizací postavy. Vzhledem k tomu, že tato práce je zaměřená především na překlady *Úžasné Zeměplochy* z pera *Terryho Pratchetta*, kde většina jmen jsou charakterizační, pak můžeme říct, že tato metoda je pro další část práce zcela zásadní.

6. Překlad vlastních jmen v díle *Úžasná Zeměplocha*

Předchozí část práce sloužila jako teoretický vhled do problematiky překladatelství vlastních jmen. Po úvodu do onomastiky, vsazení do teoretických souvislostí a nastavení hledisek bude tato práce pokračovat aplikací těchto východisek na překlady *Úžasných Zeměploch* od Terryho Pratchetta.

6.1. Autor a dílo

Terry Pratchett, autor série, kterou se zabývá tato diplomová práce, se narodil 28. dubna 1948 v Beaconsfieldu v Anglii. Navštěvoval střední školu Wycombe Technical High School v Anglii. Ve třináctém roce života mu vyšla první povídka *The Hade Business* ve školním časopise a o dva roky později komerčně v časopise *Science Fantasy*. Po škole se živil jako žurnalista, díky čemuž se mu podařilo navázat důležité kontakty s místním nakladatelem, což vedlo k vydání jeho první knihy *The Carpet People* (1971) (*Kobercové*)⁶⁹. Terry Pratchett pokračoval v psaní a podařilo se mu vydat několik sci-fi románů. Po žurnalistice a několikaletém angažmá jako tiskový mluvčí pro elektrárenskou společnost se začal věnovat pouze psaní.

Roku 1983 vyšla první kniha s názvem *Colour of Magic* (*Barva Kouzel*)⁷⁰ ze série *Discworld* (*Úžasná Zeměplocha*). Od tohoto díla jich do letošního roku vyšlo celkem čtyřicet sedm v rámci univerza a celkově jeho dílo přesahuje dvě stě napsaných knih. Aktivně psal až do své smrti dne 12. března 2015, kdy podlehl následkům Alzheimerovy nemoci, která mu byla diagnostikována v roce 2007.

V roce 1998 byl oceněn Řádem britského impéria za službu literatuře a o rok později mu univerzita ve Warwicku udělila čestný doktorát literatury. O jedenáct let později, v roce 2009, mu byl Alžbětou II. udělen rytířský titul. V roce 2003 britská vysílací společnost BBC vytvořila seznam s názvem „The Big Read“, jenž obsahoval sto knih, které by měl člověk přečíst. Tento seznam zahrnoval celkem pět knih Terryho Pratchetta a všechny byly ze série *Úžasných Zeměploch*. V britském deníku *The Independent* vyšel

⁶⁹ PRATCHETT, Terry. *Kobercové*. 2., rozš. vyd. Přeložil Jan KANTŮREK. Praha: Talpress, 2015. ISBN 978-80-7197-551-9. 178 s.

⁷⁰ PRATCHETT, Terry. *Barva kouzel*. Praha: Talpress, 1993. *Úžasná Zeměplocha*. ISBN 80-85609-28-2. 218 s.

v pátek 13. března 2015 článek popisující Terryho Pratchetta jako jednoho z neúspěšnějších britských autorů své doby.

„Sir Terry Pratchett, whose series of comic fantasy novels made him one of the most prolific and successful authors of his generation. He sold more than 70 million books and was translated into more than 30 languages. By the turn of the century only JK Rowling was beating him to the title of Britain's most-read author – and he had one title she didn't, that of Britain's most shoplifted novelist.“⁷¹

Kromě psaní knih se také věnoval šíření osvěty o Alzheimerově chorobě, kterou sám trpěl. V médiích hovořil o eutanázii, již byl podporovatelem, a v roce 2010 na velmi prestižní přednášce Richard Dimbleby Lecture přednesl referát (vzhledem ke svým zdravotním komplikacím v zastoupení) na téma Alzheimerovy choroby ve vztahu k smrti s názvem *„Shaking Hands With Death“*.

6.2. Překladatel do českého jazyka

Jan Kantůrek se narodil 4. května 1948 ve Zlíně. Mezi roky 1975 a 1992 pracoval v nakladatelství Aventinum. V tomto období se poprvé dostal k překladatelství, kdy amatérsky začal překladem dílů *Tarzana*, který v Čechách v té době nebyl považován za hodnotnou literaturu a v překladatelství mu nebyla věnována přílišná pozornost. Od roku 1986 se Kantůrek stal součástí obnoveného Klubu Julese Vernea, který byl zapojen do vydávání tzv. „fanzinů“⁷², což byly samizdatové časopisy s tematikou sci-fi. V rámci těchto časopisů překladatelé zprostředkovávali čtenářům díla, která byla v tehdejší době opomíjena. Tímto způsobem začaly vycházet Kantůrkovy překlady známých dobrodružných fantasy románů či povídek, mezi něž patří např. *Barbar Conan* z pera *R. E. Howarda*. Mezi další autory, kterými se Jan Kantůrek překladatelsky zabýval, můžeme zařadit např. *E. R. Burroughse*, který je známý nejen příběhy o Tarzanovi, ale také svou sci-fi a fantasy tvorbou v čele s cyklem *Barsoomu* se známým hrdinou Johnem Carterem.

⁷¹ MAUME, Chris. Sir Terry Pratchett: Author's Discworld series of novels sold millions and faced early-onset Alzheimer's with courage and wit: Pratchett was one of the most prolific and successful authors of his generation. *Independent* [online]. 13.3.2015 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/people/sir-terry-pratchett-author-whose-discworld-series-of-novels-sold-millions-and-who-faced-early-onset-10104992.html>

⁷² *Klub Julese Vernea: Historie klubu* [online]. [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://kjev.wz.cz/historie.htm>

V roce 1993, kdy odešel z nakladatelství a začal pracovat jako profesionální překladatel, dostal nabídku od Vladimíra Talaše, ředitele nakladatelství Talpress, přeložit první knihu ze série *Úžasná Zeměplocha*, *Barvu Kouzel*. Od tohoto roku byl jediným překladatelem této série i ostatních Pratchettových knih až do 22. března 2018, kdy zemřel.

V kontextu této práce je zajímavé zmínit jeho specifický vztah k anglickému jazyku. Jan Kantůrek nikdy nestudoval anglický jazyk jako takový, ani z anglického jazyka neskládal maturitní zkoušku. Ve své podstatě lze říci, že byl samoukem v oblasti překladatelství. On sám tvrdí:

Mám prostě takzvanou pasivní znalost jazyka. Je mi jedno, jestli si vezmu na čtení českou, nebo anglickou knihu. [...] A věřte, že moje slovní zásoba je v tomto směru skutečně velká. Slova si pamatuji v souvislostech. Musím je vidět, když je nevidím, nejsem si jistý ani tím, jak se píše, ani tím, jak se vyslovují a velkou část z nich prostě v hlavě nenajdu. [...] Nemyslím, že bych si v Anglii nedokázal koupit rohlík, ale zázrak to prostě není.⁷³

Je třeba říci, že navzdory schopnosti používat anglický jazyk k dorozumívání jsou jeho překlady hodnoceny nadprůměrně a jsou kvitovány i kritiky, což dokazují i úspěchy v každoročně udělovaných oceněních Akademie science fiction, fantasy a hororu⁷⁴ v kategorii nejlepšího překladatele v letech 1995 až 1997 a poté ještě v roce 1999. A v roce 2003 získal cenu v kategorii „cena za dlouholetou práci pro science fiction, fantasy a horor.

6.3. Úžasná Zeměplocha (*Discworld*)

Žánrem tato série spadá do kategorie fantasy, kde se objevuje mnoho nadpřirozených prvků a tvorů, které v reálném světě neexistují. *Úžasná Zeměplocha* je ve fantasy literatuře představitelem tzv. humorné fantasy. Příběh je o fiktivním světě, který je kulatý,

⁷³ KRAJČA, Karel, František MEJSTRÍK a Zbyněk SKULINA. JAN KANTŮREK A POVÍDÁNÍ NEJEN O ZEMĚPLOŠE. *Vlčí Bouda: Server pro všechny ze smečky* [online]. 2018 [cit. 2018-04-21]. ISSN 2336-1697. Dostupné z: <http://vlcibouda.net/ruzne/686-jan-kant%C5%AFrek-a-pov%C3%ADd%C3%A1n%C3%AD-nejen-o-zem%C4%Bplo%C5%A1e>

⁷⁴ *Cena Akademie SFFH od roku 1995 do současnosti* [online]. 2017 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://interkom.vecnost.cz/~asffh.htm>

plochý a položený na hřbetě čtyř slonů, kteří stojí na krunýři obrovské želvy plující vesmírem neznámo kam. Celá série se skládá z mnoha příběhů, jejichž zápletky se navzájem různými způsoby prolínají. Jedná se především o satirický obraz, kde jsou parodovány mnohé prvky a stereotypy známé z fantasy literatury, pohádek, mytologie i skutečného světa. V hlavním cyklu do roku 2017 vyšlo celkem 41 knih. Kromě toho existuje ještě 5 povídek, několik dalších knih, které se v kulisách Zeměplochy zabývají populárně vědeckými tématy, a knih, které tvoří pozadí pro hlavní cyklus. Příběhy ovšem nezůstaly pouze u literární tvorby, ale na vybrané motivy vzniklo šest profesionálních filmových adaptací. Inspirované divadelní inscenace zařazují do repertoáru i česká divadla, například pražské Divadlo v Dlouhé a další. Na Pratchettovy náměty vznikly i počítačové hry. Šířka tvorby, kterou série v kulturní oblasti zaznamenala, dokazuje, jak obrovským fenoménem se Pratchettovo dílo stalo.

Jan Kantůrek měl v překladech poměrně volný prostor, protože byl jediný, který toto dílo do češtiny překládal, tudíž nemusel porovnávat svoji práci s jinými překladateli. Navíc Kantůrkova pozice byla obzvláště specifická, protože si byli s autorem osobně velmi blízcí a měl od něj povolení zasahovat do originálního textu v případě, že v dané části zachová či dokonce vylepší humorné vyznění.⁷⁵

6.4. Překlady vlastních jmen

V první části práce byly předestřeny překladatelské teorie a postupy. Vlastní jména v díle Terryho Pratchetta jsou poměrně neobvyklá, protože většina antroponym, která se v knihách objevují, jsou charakterizující. Jedná se o tzv. *nomen omen propria* (jména mluvící). Tento druh jmen je pro překlad náročný a vyžaduje od překladatele značnou dávku tvořivosti. Specifikum těchto jmen spočívá v tom, že jsou úzce vázána na své nositele, jejich osobnost, zázemí, povolání atd. Proto je třeba znát konkrétní postavy podrobněji, abychom byli schopni analyzovat, proč určitá postava nese dané jméno.

V dalších kapitolách bude analyzováno a kategorizováno mnoho vlastních jmen v dílech Terryho Pratchetta. Vybraná jména budou rozdělena do jednotlivých skupin, tak jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, s tím, že u každého jména bude následovat analýza jeho překladu v podobě určení metody překladu, interpretace jména, kontextu a krátký popis postavy a jejího pozadí. Proprií v kompletním díle Terryho Pratchetta je

⁷⁵ KANTŮREK, Jan. Rozhovor pro časopis Reflex [online] 2000 [cit. 3. května 2012] Dostupné z <<http://www.jedinak.cz/stranky/txtkanturek.html>>

obrovské množství a není možné zpracovat všechna do jediné práce. Z tohoto důvodu se zdá být vhodným způsobem zpracovat ta jména, která se objevují nejčastěji ve více knihách a tvoří jakési onymické jádro celé série.

6.4.1 Geonyma

Zeměplocha (Discworld)

Série Pratchettových knih je zasazená na fiktivní planetu nesoucí název Zeměplocha (Discworld). Tento plochý kruhovitý svět leží na hřbetech čtyř slonů, kteří stojí na krunýři obrovské želvy Velké A'Tuin. Želva pluje pomalu vesmírem neznámo kam. Pratchett popisuje Zeměplochu jako:

„Zeměplocha je plochý svět – něco jako geologická pizza, ale bez ančoviček. Nabízí výhledy mnohem imponantnější, než jaké se dají najít ve vesmírech postavených stvořiteli s menší fantazií, ale zodpovědnějším přístupem k mechanice.“⁷⁶

Překlad názvu planety vznikl za použití neologismu a doslovného překladu. Disc – disk, kotouč a world – svět, země. Jan Kantůrek v rozhovoru pro českou televizi řekl⁷⁷, že se snažil zachovat formu slova zeměkoule, a proto vytvořil kalkem zeměplochu, protože disk je logicky plochý, tudíž se podařilo zachovat formu i význam. Jedná se o jediné kosmonymum, které v sérii vyskytuje.

Vyvažovací světadíl (Counterweight Continent)

Jde o světadíl, který slouží doslova jako protiváha „hlavnímu kontinentu“. Hlavní kontinent má ústřední roli ve většině knih, protože se zde nachází hlavní město Ankh-Morpork, Sto Lat, Überwald, Lancre a další. Nikde v celé sérii ovšem není zmíněno jeho jméno. Vyvažovací světadíl je mluvící jméno, které vychází z kontextu příběhů obyvatel hlavního světadílu. Funguje jako katalyzátor pro všechny problémy, které tito obyvatelé

⁷⁶ PRATCHETT, Terry a Stephen BRIGGS. *Průvodce po Zeměploše*. Praha: Talpress, 2006. ISBN 8071971715., s. 499

⁷⁷ Host: Jan Kantůrek. In: O češtině [televizní dokument]. ČT2 10. 1. 2009 16:45

zažívají. Ze všech svých potíží obviňují obyvatele tohoto světadílu, protože se mají údajně lépe, než se mají obyvatelé světadílu hlavního.

V překladu je využit doslovný překlad slov counterweight a continent. Slovo counterweight při překladu změnilo slovní druh, protože v angličtině není adjektivem, ale pouze substantivem, které může mít funkci přívlatku nebo slovesem. Jedná se tedy o transpozici prvního slova a druhá část je přeložená doslovně.

Ankh-Morpork (Ankh-Morpork)

Nejznámější a největší město v zeměplošském světě, které čítá kolem milionu obyvatel. Leží na řece Ankh, která město dispozičně rozděluje na dvě městské části: bohatý Ankh a chudý Morpork. Dle citace z knihy *Průvodce po Zeměploše* od Stephena Briggse může městský znak pomoci rozklíčovat, jak vznikl název města a jaký nese význam:

„Štít polcený stříbrnou věží a dělený pošikem modrou řekou. V prvním stříbrném poli brassicae prasinae přirozené barvy; čtvrté poleje prázdné v sobolu. Ve druhém a třetím stříbrném poli měšce zlata. Štít drží dva zivající královští hroši - pravý uvázaný řetězem, levý s korunou na krku. Na věži sedí rozkřídlený houkající morpork nesoucí zlatý ankh a zdobený praporcem s nápisem „Merus In Pectum Et In Aquam“. Pod erbem stuha s nápisem „Quanti Canicula ille In Fenestra “.⁷⁸

Toto město je nejzásadnější kulisou pro většinu příběhů odehrávajících se na Zeměploše. Jméno Ankh-Morpork ponechal překladatel beze změny jako v originále, tudíž se jedná o transkripci, která samozřejmě podléhá deklinačním pravidlům. Překlad jména mohl proběhnout modifikací, protože pokud v originále má slovo „Ankh“ naznačovat spojitost s egyptským křížem, pak je v češtině možnost pojmenování „Anch“. Co se týče druhé části slova, „Morpork“, je pravděpodobně odkazem na drobnou sovu pocházející z Nového Zélandu a v angličtině nesoucí název „the morepork“. Sova se v češtině nazývá „sova bukuk“. Teorii o této souvislosti potvrzuje sova objevující se ve znaku města, kde drží erb spolu s dvěma hrochy. Český název sovy je ovšem těžko přenositelný do názvu města a v překladech do jiných jazyků zůstává Ankh-morpork také

⁷⁸ PRATCHETT, Terry a Stephen BRIGGS. *Průvodce po Zeměploše*. Praha: Talpress, 2006. ISBN 8071971715., s. 20

v originálním tvaru, případně je modifikován drobnou hláskovou úpravou. Překladatel tedy zachoval jméno ve své původní podobě, čímž udržel také autenticitu a exotičnost fiktivního světa.

Klač (Klatch)

Jde o geografickou oblast, která je zároveň kontinentem a zároveň státem. Jedná se o císařství, které v reálném světě nejspíše odpovídá arabské oblasti. V první řadě se skládá z mnoha pouští a hlavním městem je Al Kali. Název odpovídá arabštině, kde předpona „al-“ je velmi častá. Z překladatelského hlediska je zajímavý vládce tohoto kontinentu, který se jmenuje *Seriph z Al Kali (Seriph of Al-Khali)*, což by mohla být slovní hříčka, protože *Seriph* připomíná foneticky slovo *calif*, což byl vládce v arabských zemích ve středověku.

Překlad jména proběhl za pomoci modifikace, kdy byla provedena hlásková změna „-tch“ na české „-č“. Díky tomu dosáhl překladatel stejné výslovnosti, jakou má proprium v originále, a zamezil jinému způsobu vyslovování. Navíc pro českého čtenáře je toto hláskové spojení přirozenější.

Sto Lat, Pseudopolis, Quirm, Borogravia, Lancre

Tyto zeměpisné názvy byly přejaty v původní formě z originálu a pomocí transkripce transformovány do českého jazykového systému. Všechna tato místa jsou inspirována reálnými oblastmi z našeho světa. Například Lance je malé království v hornaté oblasti Zeměplochy, které je podobné skotské vysočině.

Überwald (Uberwald)

Überwald je země, která je známá především pro svou odloučenost od ostatních. Jedná se totiž o zemi, kde lidé jsou v menšině a většinu území ovládají upíři, vlkodlaci či trpaslíci. Je velmi podobná obecné představě o Transylvánii, historické oblasti ležící v dnešním Rumunsku. Podobnost těchto zemí podporuje také analýza knižního jména Überwald. Německý výraz „überwald“ je možné přeložit do angličtiny jako „beyond the forest“, což ve středověké latině lze vyjádřit jako „ultra silvam“. Tento termín můžeme

najít v historických análech jako první zmínku o území Transylvánie pocházející z roku 1075⁷⁹.

Při překladu do češtiny prošlo slovo drobnou hláskovou modifikací, a to dvojtečkou nad počátečním písmenem, čímž dochází ke změně ve výslovnosti a překladatel tím zdůrazňuje německé kořeny v názvu oblasti.

6.4.2 Toponyma

Mosazný most (The Brass bridge)

Mosazný most spojuje obě městské části Ankh-Morporku. Dle popisu v knize *Průvodce po Zeměploše* od S. Briggse je velmi podobný Karlovu mostu v Praze.

„Výtvarné umění Zeměplochy: „vzali velký kus obchodního města Tallinu a smíchali ho s velkou částí staré Prahy – Karlovu mostu chybí jen sochy hrochů, aby mohl představovat Mosazný most. Obě ta města jsem kvůli Zeměploše navštívil a bylo to, jako když se vracím domů.“⁸⁰

Výsledku je dosaženo doslovným překladem, protože brass se překládá jako mosazný a bridge jako most, tudíž tímto spojením překladatel zachoval význam propria.

Ojíněná ulice (Rime)

Český výraz vznikl překladem anglického slova *rime* – *námraza* a transpozicí, protože došlo ke změně slovního druhu. V češtině „ojíněný“ znamená pokrytý jinovatkou, namrzlý. Nicméně překlad je to zdařilý, protože překladatel zvolil slovo neobvykle estetické, které zní libozvučně.

⁷⁹ ENGEL, Pál. *Realm of St. Stephen: History of Medieval Hungary, 895–1526* (International Library of Historical Studies), page 24, London: I.B. Taurus 2001. ISBN 1-86064-061-3

⁸⁰ PRATCHETT, Terry. *Výtvarné umění Zeměplochy*. Ilustroval Paul KIDBY. Praha: Talpress, 2005. Úžasná Zeměplocha. ISBN 80-7197-244-4. s. 80

Ulice U melasového dolu (Treacle Mine Road)

Jedná se o ulici s problematickým překladem. V originále se totiž vyskytuje se dvěma různými názvy. V knize *Thud! (Buch!)* je popsána jako:

„*Treacle Street was just the kind of area the dwarfs colonized—on the edge of the less pleasant parts of town, but not all the way there. You tended to notice the dwarf outposts.*“⁸¹

V díle *Men at Arms* je ale zmiňovaná jednak jako *Treacle Street* - „[...] *I think he lives in Treacle Street. And then I thought, since I was passing...*“⁸², zároveň však také jako *Treacle Mine Road* - „...*about now he'd be patrolling Treacle Mine Road...*“⁸³ přičemž se z kontextu jedná o jednu ulici.

V českém překladu je *Treacle Street* v díle *Buch! (Thud!)* přeložena jako ulice U melasového dolu⁸⁴.

„*Ulice U melasového dolu byla přesně ta lokalita, kde se trpaslíci usazovali a tvořili kolonie – na okraji méně příjemných částí města, ale ne v jejich středu. Nebylo tak těžké zjistit místa, kde trpaslíci žili.*“⁸⁵

V díle *Muži ve Zbrani (Men at Arms)* je název ulice *Treacle Street* přeložen jako Přeslazená ulice. „*Myslím, že, žije v Přeslazené ulici. A tak jsem si řekl, že když jdu kolem...*“⁸⁶ Zároveň se v témže díle setkáváme ještě s překladem *Melasová ulice* a nakonec opět ulice U melasového dolu. „... *a zhruba teď by procházel ulicí U melasového dolu...*“⁸⁷

Autor nedůsledně zaměnil názvy ulice a to způsobilo zmatek při překladu. V překladu *Treacle Street* na *Melasová ulice* bylo využito transkripce, protože slovo *treacle* znamená v češtině melasa, což je potrava pro dobytek. V případě druhé

⁸¹ PRATCHETT, Terry. *Thud!*. S.l.: HarperCollins e-Books, 2014. ISBN 9780061795558., s. 44

⁸² PRATCHETT, Terry. *Men at arms: a novel of discworld*. New York: HarperPrism, 1997. ISBN 0061092193., s. 71

⁸³ TAMTĚŽ, s. 197

⁸⁴ PRATCHETT, Terry. *Muži ve zbrani*. Praha: Talpress, 1997. Úžasná Zeměplocha. ISBN 8071971227.

⁸⁵ PRATCHETT, Terry. *Buch!*. Praha: Talpress, 2006. Úžasná Zeměplocha. ISBN 80-7197-287-8. s. 27

⁸⁶ PRATCHETT, Terry. *Muži ve zbrani*. Praha: Talpress, 1997. Úžasná Zeměplocha. ISBN 8071971227., s.73

⁸⁷ TAMTĚŽ, s. 195

alternativy, a to *Přeslazené ulice*, se můžeme setkat se substitucí. Melasa je sladká zcukernatělá řepa a Jan Kantůrek využil významové podstaty a substitucí význam přenesl do jiného slova. Překladatel tudíž nezachoval význam originálu. Překlad *Treacle Mine Road* na české *ulice U melasového dolu* je doslovný překlad s modifikací, protože u ulic v českém jazyce je obvyklé používat spojení s předložkou „u“. Překladatel tedy zachoval význam, ale zároveň přiblížil vlastní jméno českému čtenáři.

Ulice Pod sukni (Shirt Alley)

V překladu názvu této ulice byla využita substituce. V angličtině *shirt* znamená košile, což není odpovídající ekvivalent, který zvolil překladatel. Anglické slovo bylo kompletně vyměněno za slovo s předložkou. Motivace k této náhradě je těžko zjištělná, protože v sérii se daný název vyskytuje pouze na jediném místě „Řeknou vám, že se nedostanete ven na druhém konci ulice Pod sukni.“⁸⁸, a to bez hlubšího kontextu.

Močůvková ulice (Dagon Street)

Dagon je antický bůh, který je typický pro mezopotámskou kulturu. V Bibli je v příbězích o Samsonovi popisován jako bůh Pelištejských „*Pelištejská knížata se shromáždila, aby obětovala velkou oběť svému bohu Dágonovi a aby se oddala radovánkám.*“⁸⁹ Navzdory tomu, že se v tomto případě nabízí transkripce *Dagonova ulice*, překladatel se rozhodl toto proprium substituovat za slovo úplně jiného významu. Dagon je v asyrské mytologii bohem vody, který má rybí tělo a lidskou hlavou. Vystupuje například ve *Ztraceném ráji* od *Johna Milтона*, kde je popisován takto:

„*Where he fell flat and shamed his worshippers:*

Dagon his name, sea-monster, upward man

And downward fish; yet had his temple high

Reared in Azotus, dreaded through the coast

Of Palestine, in Gath and Ascalon,“⁹⁰

⁸⁸ PRATCHETT, Terry. *Muži ve zbrani*. Praha: Talpress, 1997. Úžasná Zeměplocha. ISBN 8071971227., s.23

⁸⁹ *Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*. Praha: Krystal OP, 2010. ISBN 978-80-7195-289-3. Soudců 16;23

⁹⁰ MILTON, John a Alastair. FOWLER. *Paradise lost*. Rev. 2nd ed. New York: Longman, 2007. ISBN 978-1405832786., s. 89

Jako jediná se tedy nabízí vzdálená významová podobnost mezi vodou a močůvkou, což by v kontextu „čistotnosti“ obyvatel Ankh-Morporku, kde se tato ulice nachází, dávalo smysl. Ve výsledku se ovšem nepodařilo zachovat původní význam a překlad působí spíše jako snaha o evokaci atmosféry ve čtenáři.

Náměstí u Požehnaného chrousta (Junction of Scoone Avenue and Prouts)

Tato městská část v originální knize vůbec neexistuje. Ve výchozím textu se nachází slovní spojení *Junction of Scoone Avenue and Prouts* v kontextu „*Gaspede sniffed the air. His nose could read the city in a way reminiscent of Captain Vimes' educated soles. "Junction of Scoone Avenue and Prouts," he said.*“⁹¹ V českém textu je ovšem tato část, kdy se pes Gaspoda snaží určit aktuální pozici hlavních postav, přeložena velmi odlišně. „*Gaspoda zavětril. Jeho nos dokázal číst město podle pachů stejně jako vzdělané podrážky kapitána Elania podle dláždění. „V místě, kde ústí ulice Vodní brázdy do náměstí Požehnaného chrousta,“ odpověděl.*“⁹²

Podle online výkladového slovníku *Cambridge Dictionary* zní definice slova *junction* takto: „*a place where things, especially roads or railways, come together*“, což se do češtiny dá volně přeložit jako místo, kde se potkávají dvě cesty, či železnice. *Junction of Scoone Avenue and Prouts* je tedy, dle doslovného překladu, místo, kde se kříží ulice *Scoone Avenue* a ulice *Prouts*. V tomto případě došlo ze strany překladatele pravděpodobně k chybě, kdy považoval ulice za jedno místo a celé slovní spojení substitucí změnil na *náměstí Požehnaného Chrousta*. Náměstí zvolil pravděpodobně z důvodu podobnosti s křižovatkou, protože i na náměstí se obvykle kříží cesty. Překlad slova *Scoone* je značně problematický, protože slovník takové slovo nezná. Na internetových stránkách fanoušků *Zeměplochy* se v článku o *Scoone Avenue* píše: „*"Scoone" is the posh way to pronounce scone.*“⁹³ *Scone* v češtině znamená *koláček*, překlad této ulice by tedy měl znít *Koláčková ulice*, přičemž by se jednalo o transkripci

⁹¹ PRATCHETT, Terry. *Men at arms: a novel of discworld*. New York: HarperPrism, 1997. ISBN 0061092193., 89s.

⁹² PRATCHETT, Terry. *Muži ve zbrani*. Praha: Talpress, 1997. Úžasná Zeměplocha. ISBN 8071971227, s. 91

⁹³ Scoone Avenue. *Discworld and Terry Pratchett's wiki* [online]. 2. 9. 2012 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: https://wiki.lspace.org/mediawiki/index.php?title=Scoone_Avenue&action=history

se změnou slovního druhu. Překladatelova výměna slovo za *Požehnaného* je výsledkem vnitřní motivace, kterou nelze dohledat.

Slovo *Prouts* je ve slovníku taktéž nedohledatelné. Kantůrek v jeho substituci využil fonetické podobnosti se slovem *chroust*. Dle wiki slovníku by se mohlo jednat o onomatopoické slovo pocházející z francouzštiny. Dle francouzského internetového slovníku termín *prout* znamená „*Bruit qui accompagne l'émission des gaz intestinaux; p. méton., gaz intestinal.*“⁹⁴, což se dá volně přeložit jako „zvuk, který doprovází únik intestinálních plynů; p. metan., intestinální plyn.“ Vzhledem ke kontextu a názvu některých ulic je možné, že ulička je pojmenovaná na základě tohoto francouzského slova. V překladu z angličtiny by v tomto případě název ulice zněl „Zaprděná ulice“ Pak bychom mohli celé slovní spojení *Junction of Scoone Avenue and Prouts* přeložit jako *křižovatka Koláčkové a Zaprděné ulice*, čímž bychom transliterací a substitucí dosáhli uchování významu originálu a v každém případě by nedošlo k záměně za náměstí.

Zajímavá je skutečnost, že překladatel ulici *Scoone Avenue* dále v textu, kde už se nachází osamoceně, překládá jako *ulice Vysoké brázdy*, kde se opět zcela ztrácí původní význam koláčku.

Hory Beraní hlavy (Ramtops)

Toto pohoří se nachází ve střední části světa. Rozprostírá se celou šíří Zeměplochy od středu až k mořím, které vtékají do okrajového oceánu a později stékají přes okraj světa. Ve středu samotné Zeměplochy se nachází nejvyšší vrchol pohoří, *Cori Celesti* (*Cori Celesti*), na jejímž vrcholku stojí *Dunmanifestin* (*Dunmanifestin*), domov všech zeměplošských bohů. Obě propria jsou transkribována beze změny. V této oblasti se nachází území Lancre, kde se odehrává děj několika knih.

Název hor je kombinací doslovného překladu a substitute. *Ram* v anglickém jazyce znamená *beran* a *top* je výraz pro *vrchol*. Překladatel tedy využil významové podobnosti *hlavy* a *vrcholku*. Je otázkou, zda by nebylo citlivější vůči originálu transkripcí přeložit geonymum jako *Beraní vrcholky*, čímž by překladatel nemusel přidávat navíc apelativum *hory*. Navíc by nedocházelo k významovému posunu.

⁹⁴ CNRTL [online]. 2012 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://www.cnrtl.fr/definition/prout>

Koumské údolí (Koom Valley)

Dějištěm části příběhu knihy *Buch*“(*Thud!*) je údolí ležící na sever od Ankh-Morporku. Údolí tvarem připomíná široký odvodňovací kanál dlouhý přes třicet mil. Jedná se o místo, kde v historii proběhla rozsáhlá bitva mezi trpaslíky a troly.

Název *Koom Valley* pravděpodobně vznikl jako vtip ze starého velšského slova *coomb*. Dle anglického Online etymologického slovníku je význam slova následující: „*also combe, "deep hollow or valley, especially on flank of a hill," mainly surviving in place names, from Old English cumb, probably a British word, from Celtic base kumbos*“⁹⁵ Z překladatelského hlediska je zde využita kombinovaně metoda doslovného překladu a substituce na základě fonetické podobnosti. Přepis překladatel ne zvolil pravděpodobně z důvodu, že by působil příliš exoticky a nemuselo by na první pohled být jasné, jak slovo správně vyslovit. Fonetický přepis také není vhodný, protože slovo s dlouhou hláskou „ú/ů“ by působilo velmi rušivě a jako přílišná naturalizace.

6.4.3 Antroponyma

Samuel Elánus (Samuel Vimes)

Jedná se o hlavní postavu mnoha knih ze série a o velitele policejního sboru noční hlídky, kterého čtenář sleduje při postupné proměně z chudého a velmi často opilého policisty až na věhlasného kapitána policejního sboru. Jeho předek, *Elánus* „*Kamenná tvář*“ (*Vimes* „*Old Stoneface*“), byl v dobách, kdy Ankh-Morporku vládli králové, strážcem panovníka. Při revoluci onoho panovníka probodl, čímž ho zabil a stal se na několik měsíců vládcem.

Jeho jméno je z translatického pohledu zajímavé, protože dobře ilustruje hranice, které překlad může mít. Přezdívka *Old Stoneface* je odkazem na přezdívku *Old Ironsides*, skutečné historické postavy Olivera Cromwella, který v historii plnil podobnou úlohu při popravě Karla I. Stuarta, kdy sám poté dosedl na trůn. Překladatel doslovně

⁹⁵ *Online Etymology Dictionary* [online]. 2001 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/coomb>

přeložil část přezdívky a generalizací přídavné jméno vypustil, protože by se pak přezdívka skládala ze tří slov a jméno by bylo pravděpodobně příliš dlouhé. Co se týče významu, český čtenář by měl mít podobné podmínky, protože sémantické jádro původního vyjádření zůstalo. Čtenář překladu je ovšem v nevýhodné pozici způsobené přílišnou cizostí díla, protože při neznalosti anglických dějin se odkaz vytrácí.

Samotné jméno Elánius vzniklo překladem, protože anglické slovo *vime* znamená elán, energie, což postavu v kontextu knihy dobře vystihuje. Naturalizací byla přidána koncovka *-ius*, aby jméno bylo pro čtenáře cílového textu bližší.

Karotka Rudykopalsonn (Carrot Ironfoundersonn)

Karotka Rudykopalsonn je ústřední postavou části zeměplošské série, kde se zápletka odehrává v Ankh-Morporku v příbězích Noční hlídky. Karotka je adoptovaným synem trpaslíků a byl jimi trpasličím způsobem celé dětství vychováván, i přesto, že biologicky je člověkem. Karotka byl vychován jako vždy čestný a přátelský muž dbalý zákona. Na první pohled působí až naivním dojmem, což u mnohých obyvatel Ankh-Morporku, který je charakteristický prohnaností obyvatel, může působit rozpaky. Je velmi přímý a vždy v každém člověku vidí pouze to dobré. S každým, koho potká, se snaží sprátelit a všechny postavy, se kterými přijde do styku, si pamatuje. Je velmi urostlý a pod jeho vždy naleštěným hrudním štítem se ukrývá vypracované svalstvo.

Proprium je přeloženo transliterací v kombinaci se substitucí. Křestní jméno Karotka vzniklo překladem anglického slova *carrot*. České apelativum karotka je druh sladké mrkve a svojí stavbou je mnohem vhodnější pro použití jako vlastní jméno. Překladatel vložil do jména další význam, který v originálním díle chybí. Desátník Karotka může, při jednání s okolím, působit sladce a přívětivě a vzhledem ke skutečnosti, že to je pro postavu charakteristická vlastnost, překlad nepůsobí to rušivě.

Příjmení je substitucí kombinace anglických slov *iron* (železo) and *founder* (slévač) spolu s koncovkou – *sonn*. Toto slovní spojení se dá do češtiny přeložit *slévač železa*, což by při vytvoření neologismu *železoslévačsonn* pravděpodobně nefungovalo dobře. Jan Kantůrek tedy s drobným posunem významu zvolil překlad *Rudykopalsonn*, což subjektivně zní mnohem lépe, a navíc tím podtrhuje zmíněnou Karotkovu tělesnou konstituci, kterou získal možná právě kopáním rudy, když byl malý. Koncovka – *son* je

typická pro skandinávská příjmení a v některých tamních státech znamená „syn“⁹⁶. Autor původního díla pravděpodobně přidal hlásku navíc, aby jméno působilo více exoticky, protože v díle je tato koncovka typickým znakem trpasličí kultury.

Noby Nóblhóch (Nobby Nobbs)

Noby Nóblhóch je člen Noční hlídky už od počátku jejího založení. Svým zevnějškem vybočuje z lidských příslušníků policejního sboru. Je jediným člověkem v hlídce, jenž u sebe musí nosit listinu s potvrzením o svém lidském původu, které bylo vystaveno patricijem, vůdčí osobností města Ankh-Morpork. Noby je velmi ošklivý, jeho kůže má různé barvy a svým vzezřením připomíná spíše malou opici. Charakterem je bojácný a nemá daleko ke zlodějskému povolání, protože je známý svojí zálibou v kapsářství.

Proprium prošlo naturalizací, kdy z původního *Nobby* zmizela hláska „b“, která se zdvojená v českém jazyce nepoužívá. Dle monografie *Lore and Language of Schoolchildren*, kterou napsali *Ion* a *Peter Opie*, se jedná o slangový výraz pro policistu. Oproti tomu Mark Twain použil v díle *Tom Sawyer Abroad* slovo *nobby* jako adjektivum vyjadřující eleganci nebo módnost. „*It was the gayest outfit you ever see, for rich clothes and nobby style.*“⁹⁷

Nelze určit, s jakou motivací překladatel zvolil daný překlad. Překlad příjmení odpovídá spekulaci o spojitosti s adjektivem *elegantní* s tím, že překladatel chtěl spojením slov *nóbl* a *hóch* vyjádřit kontrast s Nobbyho vzhledem. Pokud bylo autorovým záměrem v křestním jméně reflektovat příslušníka policie, pak překladatel tento význam do cílového jazyka nepřenesl.

Alfred Tračník (Fred Colon)

Alfred Tračník je služebně nejstarší člen policejního sboru, který se v příbězích nejčastěji objevuje po boku Nobbyho Nóblhócha. Alfred Tračník je policista, jenž je ochotný plnit pouze jednoduché úkoly a záměrně se vyhýbá zodpovědnosti. Přestože je u

⁹⁶ *Kdo je kdo na Islandu* [online]. Tomáš Sniegoň, 2009 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/543372

⁹⁷ TWAIN, Mark. *Tom Sawyer Abroad* [online]. 1. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/ebooks/91> s. 128

policie dlouho, je známý pro svou neschopnost jakékoliv práce úředního charakteru. Je známý také pro svou bohatou chuť k jídlu a dobrému pití.

Celé proprium v českém jazyce vzniklo doslovným překladem. *Colon* v překladu znamená *tračník*, což je část tlustého střeva. Motivací pro toto vlastní jméno byla pravděpodobně jeho obliba v jídle.

Havelock Vetinari (Havelock Vetinari)

Jedná se o postavu, která se vyskytuje ve velkém množství zeměplošských příběhů. Lord Vetinari zastává úřad patricije v Ankh-Morporku a prakticky vytvořil politický systém fungující ve městě. Zavedl síť cechů vytvářejících konkurenční prostředí do té míry, že nemají čas zabývat se ohrožováním stability Vetinariho vlády. Vystupuje jako vládce nenápadně využívající lidí pro prospěch města. Mezi jeho známé dovednosti patří absolutní fotografická paměť a schopnost velmi rychle řešit složité rébusy.

Překladatel přepisem ponechal jméno v originálním stavu. Příjmení *Vetinari* je nejspíše odkazem do renesanční Itálie. Samotné jméno může být slovní hříčkou. Slovo *Vetinari* je totiž velmi podobné slovu *veterinary*, což v překladu znamená *zvěrolékař*. Díky této slovní hříčce se tedy nabízí spojení s florentským rodem Medici, což je zase velmi podobné anglickému výrazu *medic* – lékař. Povahou a stylem jednání je patricij *Vetinari* velmi podobný italskému politikovi a spisovateli Niccoló Machiavellimu žijícímu ve Florencii, který by mohl být jeho předobrazem lorda Vetinariho.

V případě křestního jména je snaha o interpretaci zdroje méně zjevná. Jméno *Havelock* se v anglickém onymickém systému vyskytuje spíše jako příjmení. *Oxford living dictionary* popisuje termín *havelock* jako „*a cloth covering for a military cap that extends downward to protect the neck*“⁹⁸. To se však nezdá být významem příliš blízké rysům postavy. Možnou variantou je fonetická podobnost s anglickým slovním spojením *have a look*. Tato možnost se, vzhledem k Vetinariho schopnostem vědět o všem, co se ve městě stane jako první, zdá jako pravděpodobná.

V každém případě se přepisem neztrácí nic z původního významu a čtenář překladu je ve stejné pozici jako čtenář originálního díla.

⁹⁸ *English Oxford Living Dictionaries* [online]. Oxford University Press, 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/havelock>

Mrakoplaš (Rincewind)

Hlavní postava mnoha příběhů *Úžasné Zeměplochy*. Je nedostudovaným mágem Ankh-morporské univerzity pro mágy. Byl vyloučen pro porušení pravidel poté, co si nechal jedno z osmi nejzákladnějších kouzel, kterými byla stvořena Zeměplocha, vstoupit do hlavy. Díky tomu prakticky ztratil možnost sesílat kouzla. Nejvýraznějším rysem postavy je schopnost dostat se do potíží, kdykoliv je to jen trochu možné. Navzdory frekvenci, s jakou se do problémů dostává, je schopen z každé takové situace uprchnout a zachránit si život na poslední chvíli. Díky tomu procestoval významný kus světa a zažil mnoho nedobrovolných dobrodružství po celé Zeměploše, včetně samotného pekla či říše mrtvých. Poznávacím znamením je jeho kouzelnický klobouk s nápisem *mág (wizard)*, který nosí všichni mágové na Zeměploše, přičemž na jeho klobouku je pravopisná chyba *mák (wizzard)*.

Jeho jméno je kombinace slov *rince* a *wind*. Druhé ze slov v překladu znamená vítr. První slovo je neobvyklý výraz, který většina standartních slovníků nezná. Jedním z možných významů slova *rince*, které by mělo být irského původu, je *tančit*⁹⁹, dle wikislovníku. Další možností, která je ovšem pouze spekulací nepodloženou relevantním zdrojem, je údajně slangový výraz pro rychlý pohyb předmětu (dle serveru *Urbandictionary*.)¹⁰⁰

Překladatel využil substituce a vytvořil neologismus *Mrakoplaš*. Nelze určit do jaké míry je *Rincewind* nomen omen pro rodilého mluvčího. V češtině však překladatel významem přesně vystihl charakter postavy. Mrakoplaš je plachý a v mnoha situacích vidí nebezpečí bez reálného důvodu. Čtenář o něm často může říct, že zbytečně „plaší“, proto je proprium vhodně přeloženo. Navíc si významově ponechává i určité jádro z původního slova, protože vítr může mraky rychle rozehnat po obloze.

Terry Pratchett dle fanouškovské internetové stránky sám údajně potvrdil, že využil příjmení¹⁰¹ převzaté z jednoho z článků novin *Daily Express*.

⁹⁹ Rince: Wiktionary. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/wiki/rince#Irish>

¹⁰⁰ *Rince: Urban Dictionary* [online]. 2006 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=rince>

¹⁰¹ *Rincewind: Discworld Wiki* [online]. 2007 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://discworld.wikia.com/wiki/Rincewind>

Bábi Zlopočasná (Granny Weatherwax)

Celým jménem Esmeralda (*Esmerelda*) Zlopočasná, čarodějka pocházející z Lancre, která je nejspíše jednou z nejmocnějších postav celé Zeměplochy. Většinu času pomáhá obyvatelům hor Beranní hlavy s jejich každodenními problémy. Přestože je velmi mocná, kouzla používá zřídka a většinou sahá pouze k tzv. hlavologii (angl. headology), což je zeměplošská alternativa psychologie.

Křestní jméno *Esmerelda* je naturalizováno do podoby, která je v českém onymystickém systému běžná. Příjmení vybral autor, jak sám píše v jednom z e-mailů:

„I've never made a secret of this source; I'm amazed it isn't mentioned somewhere. Weatherwax came from one of the authors of an old law book I found (and from the trainer of Lassie, but I did not know it at the time:-).“¹⁰²

Přestože proprium nejspíše není motivováno významem, překladatel se rozhodl vytvořit neologismus a vyměnit ho za doslovný překlad jména. *Zlopočasná* do určité míry vyjadřuje čarodějčinu tajemnost a uzavřenost. Bábi Zlopočasná si navíc vždy v příbězích ví rady a s chladnou hlavou vyřeší všechny nesnáze, tudíž by se jméno dalo interpretovat jako odolnost vůči potížím, včetně zlého počasí.

Zajímavá překladatelská invence proběhla u apelativ *Granny/Bábi* protože, jak u Pratchetta, tak u Kantůrka jsou tato pojmenování s velkým písmenem a tvoří součást jména. Navíc v originále jsou všechny čarodějky vystupující v příbězích Zeměplochy oslovovány stejně – *Granny*. Překladatel však každou z nich jmenuje jiným apelativem, např. Stařenka Oggová (Nanny Ogg), Bábina Broučková (Granny Beedle), Bábi Zlopočasná (Granny Weatherwax), Tetka Hopčiperná (Granny Hopliss), Babka Zubolavá (Granny Witlow) atd. Tímto přiřazováním nových významů předává čtenáři informace, které v originále obsaženy nejsou.

¹⁰² PRATCHETT, Terry. *Witches*. 2004. Dostupné také z: https://groups.google.com/forum/?hl=nl#!msg/alt.books.pratchett/dD_s3uhsT5o/HPd5XFGUrR0J

Kolík Aťsepicnu (Dibbler, Cut-Me-Own-Throat)

Pan Aťsepicnu je nejznámější obchodník v Ankh-Morporku. Jeho snahy přijít k velkému jmění ho přivádějí k mnohým neobvyklým způsobům podnikání. Jádrem jeho ochodů je prodej masových koláčů, které konzistencí vzdáleně připomínají vepřové maso a svou chutí jsou na hranici požitelnosti. Přesto je schopen stejnému člověku i přes silné protesty prodat nevábny koláč znovu, což svědčí o jeho obchodnickém nadání.

Překlad křestního jména vznikl doslovnou translací slova *dibble*, což znamená „a pointed hand tool for making holes in the ground for seeds or young plants.“¹⁰³ Českým ekvivalentem je *sázecí kolík*. Je důvodné zvážit, zda překladatel odhadl původní význam slova *dibbler*, vzhledem k tomu, že nelze odhadnout, na kolik charakter postavy významově souvisí se sázecím kolíkem. V australském prostředí lze nalézt drobného vačnatce s latinským jménem *Parantechinus apicalis*, kterému v anglickém jazyce přináleží běžné jméno *Dibbler*. V češtině ho nazývají vakomyš pihovatá. Dle popisu se jedná o zvíře, které loví ve dne i v noci, dovede zabít i malé obratlovce a obsazuje nory mořských ptáků. Vzhledem k jednomu z hlavních rysů Kolíka Aťsepicnu, krádeži, byla autorovou motivací nejspíše snaha přiblížit danou postavu tímto zvířetem. Motivace překladatele nelze dohledat.

Příjmení je přeloženo substitucí. Na základě informací, které se o Kolíkovi v příbězích objevují, jméno *Cut-me-own-throat* vzniklo z jeho velmi často používané fráze „*Tuppence a bowl or I'll cut my throat, eh?*“¹⁰⁴ V češtině odpovídající fráze je právě „ať se picnu“, se kterou se může čtenář setkat například v pohádkách. Využívá se při obchodech a v obou jazykových verzích má znamenat, že pokud obchodník půjde s cenou zboží níže, pak mu nezbyde na živobytí a spáchá sebevraždu. Překladatel tedy substitucí vytvořil neologismus, jako velmi vhodnou náhradu, která přesně vyjadřuje původní význam originálu.

¹⁰³ *English Oxford Living Dictionaries* [online]. Oxford University Press, 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/dibble>

¹⁰⁴ PRATCHETT, Terry. *Men at arms: a novel of discworld*. New York: HarperPrism, 1997. ISBN 0061092193., s. 38

Smrt' (Death)

V Úžasné Zeměploše je smrt zásadním motivem a v některých knihách je přímo ústřední zápletkou. Jak již bylo řečeno v kapitole o Terry Pratchettovi, on sám trpěl vzácnou formou Alzheimerovy choroby a v souvislosti s touto nemocí se začal zabývat otázkou eutanázie. Pravděpodobně z tohoto důvodu se smrt stává zásadním tématem mnoha knih série. Nejdůležitější postavou, která má v dílech co dočinění se smrtí, je její personifikace v podobě postavy jménem *Smrt' (Death)*. *The Telegraph* o této postavě píše jako o čtenářsky nejoblíbenější postavě Zeměplochy vůbec. „[...]perhaps the greatest character in all Discworld, in a personal as well as an eschatological sense.“¹⁰⁵

Smrt' je kostlivec oděný do černého hávu s kapucí, který v rukou tradičně třímá kosu jako nástroj, s jehož pomocí bere životy umírajícím. Přestože znázorňuje smrt, nelze říci, že by se jednalo o zápornou či negativní postavu. Naopak, Smrt' je prezentován jako běžná součást života, se kterou všichni obyvatelé do určité míry počítají. Charakteristickým prvkem pro Smrtě je jeho neviditelnost. Jediní, kdo Smrtě vidí, jsou kočky a lidé, kteří mají co dočinění s magií, jako čarodějky nebo mágové. Ti mají dokonce výsadu, díky které si pro ně Smrt' musí přijít osobně v momentě jejich skonu. To vytváří mnoho komických situací, kdy Mrakoplaš, ústřední postava mnoha knih, je v zásadě neustále v ohrožení života, takže potkává Smrtě velmi často. Přesto se mu vždy podaří skoro jistě smrti uniknout a Smrt' musí přijít opět příště.

Překlad jména postavy je velmi zajímavý z hlediska genderové determinace. Anglické apelativum, kterým je pojmenován Smrt' v originále, je totiž neutrálního pohlavního určení. V knihách je osloven středním rodem třetí osoby jednotného čísla. Nelze tedy s jistotou stanovit, k jakému pohlaví patří, a je možné to odhadnout pouze z kontextu. V knihách *Sekáč (Reaper Man)*, *Těžké melodično (Soul Music)* nebo *Otec Prasátek (Hogfather)* je osloven svou adoptivní dcerou „daddy“ a její vlastní dcerou „granddaddy“, což čtenáři nepřímou napovídá, že Smrt' bude nejspíše mužského pohlaví. On sám o své osobě mluví jako o antropomorfní personifikaci¹⁰⁶

Překladatel nevyužil doslovného překladu, jak by se nabízelo, ale vytvořil neologismus v podobě vlastního jména *Smrt'*. Vzhledem ke skloňování podle mužského

¹⁰⁵ MARTIN, Tim. Terry Pratchett's 10 best Discworld characters. *Telegraph* [online]. 6.11.2016 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/books/what-to-read/terry-pratchetts-10-best-discworld-characters/>

¹⁰⁶ PRATCHETT, Terry. *Mort*. Praha: Talpress, 1994. Úžasná Zeměplocha. ISBN 808560955x., s.83

vzoru tím determinoval jednoznačně pohlaví postavy, což mu velmi pomohlo a zamezilo pozdějšímu možnému překvapení čtenáře, když se setká s označením "daddy". V českém jazyce je slovo smrt ženského rodu, tudíž, pokud by překladatel přeložil Death do češtiny kalkem, změnil by vyznění originálu mnohem výrazněji, než ve skutečnosti udělal neologismem. Navíc je třeba říct, že významové posunutí do mužského rodu postavě pomohlo i z hlediska vyznění v příběhu. Pratchett vytvořil postavu Smrtě jako někoho, koho se lidé nemusí bát, někoho, kdo je svým způsobem polidštěný. Kantůrek vdechl svému překladu tuto lidskost mnohem více, protože postavu odlišil od smrti, tak jak se s ní čtenář setkává v běžném životě. Identifikace s touto postavou je tedy mnohem snazší. Zajímavé je, jakým způsobem vyřešili překlad jména v jiných jazykových verzích.¹⁰⁷ Například ve francouzštině (fr. Mort) došlo nejen k určení pohlaví, ale zároveň díky fonetické podobnosti se slovem „mal“ (fr. zlo) získala postava jiné rysy, než má v originálním díle.

6.4.4 Zoonyma

Truhlík (Binky)

Ke smrti, jakožto jednomu z jezdců apokalypsy, neodmyslitelně patří kůň. Přestože obecná představa takového jezdce zahrnuje obraz koně pouze z kostí, Smrt' v Zeměploše má zcela obyčejného bílého koně, který se od jiných koní fyzicky prakticky neliší. Nutno podotknout, že Smrt' před Truhlíkem vlastnil již několik koní, ale žádný z nich se neosvědčil. Koně pouze z kostí byli nepraktičtí, protože kosti u sebe příliš nedržely a bylo třeba často zastavovat a koně opravovat. Smrt' také zkoušel koně sálajícího plameny, ten měl ale nepříjemnou vlastnost: zapaloval podestýlku a tvářil se přitom překvapeně. Tudíž nejlepší možnou volbou byl právě Truhlík.

Vzhledem k tomu, že Smrt' měl špatné zkušenosti s „tradičními“ koňmi vhodnými pro jezdce apokalypsy, rozhodl se, že koně pojmenuje nějakým hezkým způsobem. Z tohoto důvodu se jmenuje *Binky*, což je v originálním jazyce předmět, který má dítě v oblibě mnohem více než ostatní předměty a je na něj nadmíru fixováno. To by vzhledem

¹⁰⁷ Srov. <http://discworld.wikia.com/wiki/Death>

ke kontextu odpovídalo, protože Truhlík je skutečně Smrt'ovým nejčastěji užívaným prostředkem a Smrt' pečlivě dbá na jeho pohodlí.

V češtině překladatel využil substituce slovem *Truhlík*. Těžko odhadnout, jaká byla motivace pro volbu tohoto slova. Nelze dohledat přímou souvislost mezi tímto propriem a postavou koně. V češtině slovo truhlík vzbuzuje konotaci roztomilé popletenosti, což vzhledem k tomu, že Truhlík by dle Pratchetta měl být průměrný kůň nijak nevybočující z řady jiných koní, nedává příliš smysl. Překladatel v tomto případě změnil původní význam a nelze říct, z jakého důvodu.

Gasпода (Gaspode)

Gasпода je malý pes neurčité rasy, pravděpodobně kombinace mnoha, který v příbězích policejního sboru Ankh-Morporku hraje příležitostně důležitou roli. Je blízkým přítelem kapitána Karotky a je jediným psem na Zeměploše, který se naučil mluvit lidskou řečí a psát. Je toulavý pes, který se potlouká v ulicích města a většinu času pouze shání něco k jídlu či prchá před většími psy, kteří mu chtějí způsobit újmu.

V překladu došlo pouze k naturalizaci koncovky podle českých zvyklostí tak, aby čtenářům jméno nepůsobilo tolik exoticky.

Silver (Greebo)

Silver je kocour jedné z čarodějek, Stařenky Oggové. První pohled na něj prozrazuje, že se nejedná o milou domácí kočku, která by trávila většinu času na pohovce a užívala si hlazení od majitele. Tento kocour je všeobecně známým postrachem většiny zvířecích obyvatel Lancre, a také otec většiny místní kočičí populace. Se svými šrámy po tváři, zbytky uší po rvačkách a jedním okem je opravdu velmi obávaným postrachem okolí. I přesto ho Stařenka Oggová nazývá „*Mr. Puss-puss*“ a považuje ho stále za malé nevinné koťátko.

Z překladatelského hlediska je Silver ukázkou, kdy má překladatel velké štěstí. Na besedě s Janem Kantůrkem v lednu 2018¹⁰⁸ vyprávěl sám překladatel o problematice překladu jména tohoto kocoura. S propriem Greebo si překladatel nevěděl rady, protože v době, kdy překládal první dílo, kde se kocour vyskytoval, nebylo možné tento výraz ve

¹⁰⁸ Osobní rozhovor s Janem Kantůrkem, překladatel Úžasně Zeměplochy, České Budějovice 31. ledna 2018

slovníku najít. Proto tedy napsal autorovi zprávu a Terry Pratchett mu vysvětlil, že se jedná o výraz, který se běžně používá pro toulavé kočky. Jan Kantůrek ovšem odmítl pojmenovat kocoura, dle svých slov, „Micka nebo tak nějak“ a rozhodl se využít substituce, kdy na základě drsného zevnějšku přišel se jménem *Silver* v souvislosti s pirátem z knihy *Ostrov pokladů*. To se mu v dalších překladech vyplatilo, o čemž v té době ale nemohl mít potuchy, protože kocour se v jednom z dalších dílů proměnil kouzlem v piráta. Překladatel tak sice změnil význam původního jména, ale podařilo se mu dokonale vystihnout kocourovu povahu.

6.4.5 Chrématonyma

HEX (HEX)

HEX je počítač nacházející se na Neviditelné univerzitě, kde se školí všichni mágové Zeměplochy. Jedná se o uměle myslící technologii, která je schopná komunikovat skrze textový výstup a řešit náročné logické operace. Přístroj je dohromady z části magického a z části pouze technického rázu. Překladatel zde využil metodu transliterace, která v tomto případě nabízí možnost zachovat cizost, jež je evokována stejným způsobem čtenáři originálu i překladu.

Jekub (Jekub)

V knize *Na nepřítelé (Diggers)* se objevuje velký bagr, který si Nomové, národ malých tvorů, utíkajících před lidmi a snažících se najít místo pro svůj klidný život, vypůjčí pro ochranu svého bydliště. Při prvním setkání se strojem se čtenář dozvídá pouze o samolepce na boku s nápisem „JCB“, což je odkaz na název výrobce těžké techniky. Členové malého národa, kteří neumí příliš dobře číst, vytvoří zjednodušenou formu „*Jekub*“ vzniklou neúspěšným pokusem o vyslovení původní zkratky.

V českém textu překladatel ponechal jméno i zkratku v původní podobě, protože stroje od této firmy se čtenář může setkat i v České republice, a tudíž je v podobné situaci jako čtenář originálu při pokusu o pochopení narážky. Zajímavé je, že v americkém vydání byl stroj přejmenován na „Big John“, pravděpodobně jako přizpůsobení tamním zvyklostem.

Závěr

Přestože se translologie jako věda zkonstitovala až v 60. letech 20. století, podklady o rozpravách o překladech pocházejí už z dob antických. Na světě existuje široké množství jazyků a díky tomu dochází při komunikaci v jiném, než mateřském jazyce dochází k mnoha bariérám, ať už kulturním nebo jazykovým. V komunikační situaci je tedy žádoucí zprostředkovatel, který je dostatečně vybavený vědomostmi a schopnostmi pro co nejdůvěrnější zprostředkování výchozí informace do cílového jazyka. V tuto chvíli se objevuje překladatel, odborným termínem nazývaný translolog, který transformuje data z jednoho jazykového kódu do jiného tak, aby příjemce získal data co nejvíce se blížící originálu.

Vzhledem k první polovině práce, kde je zevrubně popsána problematika a některé myšlenkové proudy, kterými se překladatelství ubírá, můžeme položit otázku, do jaké míry je překladatel spoluvůrcem původního díla. V závěru práce je možné tvrdit, že překladatel má na výsledné dílo skutečně veliký vliv a záleží na jeho schopnostech, jak bude dílo na konci procesu působit. Překladatelství má mnoho míst, která jsou obecně stále neukotvená, neupevněná a dále se vyvíjejí. Proto každá práce, která ukazuje rozmanité přístupy jednotlivých překladatelů, má za cíl prezentovat tyto analýzy k dosažení větší informovanosti o překladech.

Jak již bylo řešeno výše, překladatelská metodologie není všeobecně definovatelná a přístupy jednotlivých odborníků se značně liší. Každý překladatel má možnost vybrat ze široké palety způsobů, jak se vypořádat s potížemi vzniklými překládáním problematických částí.

Analýza byla provedena na vlastních jménech, která byla vybrána napříč celou sérií Pratchetty *Úžasná Zeměplochy*, aby tak bylo dosaženo co nejširšího záběru překladatelovy tvorby v tomto směru. Jednotlivá jména byla subjektivně zhodnocena na základě určité komplikovanosti při překladu. Na rozdíl od tradičních analytických prací tohoto typu bylo cílem této práce poskytnout vhled do procesu při tvorbě samotného jména, který, dle výsledků této práce, má velký vliv na jeho překlad. Jednotlivá jména byla rozdělena do kategorií vytvořených na základě všeobecných onomastických teorií, tj. geonyma, antroponyma, zoonyma, chrématonyma. Jednotlivá jména spadající do těchto kategorií byla následně podrobena analýze kontextu jména v příběhu a použité

překladatelské metody. Dále byla zhodnocena její adekvátnost a v některých případech byly naznačeny i další možnosti překladu.

Tato diplomová práce se věnovala pouze překladům českého překladatele Jana Kantůrka, který je takřka jediným autorem, jenž překládal díla Terryho Pratchetta. On sám není typickým představitelem překladatelské obce, protože jeho začátky jsou charakterizovány spíše amatérským nadšením než kvalifikovanou prací. Bez odborného vzdělání a s pouze základní znalostí anglického jazyka se postupně vypracoval až na profesionálního překladatele, který se živí pouze translací knih pro nakladatele.

Počet vlastních jmen v díle Terryho Pratchetta je počítán v řádech stovek a valnou část z nich Jan Kantůrek přeložil substitucí, což je obecně považováno za nejkomplicovanější a také nejriskantnější způsob překladu. Po zpracování této analýzy můžeme říct, že většina je jmen přeložena s velmi jemným smyslem pro detail a s citlivým přístupem pro zachování původních slovních hříček, významů a souvislostí. V Kantůrkově díle je možné objevit množství různých omylů, vzniklých nedostatečnou znalostí jazyka, za všechny můžeme jmenovat slovní spojení „*junction of Scoone Avenue and Prouts*“, kde se původní význam úplně vytratil. Některá jména jsou překládána různými způsoby, až dochází ke zmatení čtenáře, např. „*Ulice Melasového dolu/Melasová Ulice*“. Obecně se ale jedná o jednotlivosti způsobené možnou nedbalostí, kterou by pečlivější práce redaktora nejspíše odstranila.

Všeobecně byly překlady Jana Kantůrka kritiky přijímány nadměru pozitivně a byl považován za velmi kreativního a schopného překladatele, což dokazují i osobní pochvaly a ocenění jeho práce samotným autorem, Terry Pratchetem. Za svou práci Jan Kantůrek získal i několik překladatelských ocenění.

Summary

The first part of the diploma thesis is aimed at the theoretical analysis of translating proper names. There is a wide amount of literature to study. With respect to the analysis we can say that translatology is quite a new branch of scientific linguistics and there is no general paradigmatic and methodology system in translatology. Many linguistic scientists created particular methods, but they are not universally accepted. Even if they share some similarities, there are often many contradictions. Particular approaches of methodologists are very different and they are not accepted by all professional translators. There is another important problem that has a huge impact on translating. It is the fact that many translators are not professionals and they have only basic education in language. It is the case of the translator Jan Kantůrek. On the other hand, we can say that in many cases the outcome has so high value and popularity among readers that it doesn't matter. Though there are many theories and methods of translation, the result is almost in full competence of the translator. It depends only on his capability in both languages, fantasy, creativity and other abilities. The first part of the diploma thesis focuses on the creation of a cross section within these methodological systems of translation. It provides a theoretical background for further analysis.

The main topic of this thesis are proper names and their translation into Czech language in the work of Terry Pratchett and his translator Jan Kantůrek. In the second part of the thesis, there is a selection of the proper names that appear in Terry Pratchett's *Discworld*. There is a very high number of them used in the novels and it's impossible to put them in one diploma thesis, so there was a selection set on used method and quality. Each of them is examined in methodological point of view and analysed within the context. The most frequent method is substitution and that is the reason why it is important to understand the background of each name. That is the reason why the interpretation of proper names is an important part of the analysis. As an interesting result, this thesis points out several very unusual approaches to translating particular names. It shows how the translator can shift the original meaning to different and often wrong directions, but, on the other hand, how he can improve some names that they are better than the original ones.

Seznam použité literatury

Primární literatura

ENGEL, Pál. *Realm of St. Stephen: History of Medieval Hungary, 895–1526* (International Library of Historical Studies), page 24, London: I.B. Taurus 2001. ISBN 1-86064-061-3

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Praha: Krystal OP, 2010. ISBN 978-80-7195-289-3. Soudců 16;23

MILTON, John a Alastair. FOWLER. *Paradise lost.* Rev. 2nd ed. New York: Longman, 2007. ISBN 978-1405832786.

PRATCHETT, Terry a Stephen BRIGGS. *Průvodce po Zeměploše.* Praha: Talpress, 2006. ISBN 8071971715.,

PRATCHETT, Terry. *Barva kouzel.* Praha: Talpress, 1993. Úžasná Zeměplocha. ISBN 80-85609-28-2.

PRATCHETT, Terry. *Buch!*. Praha: Talpress, 2006. Úžasná Zeměplocha. ISBN 80-7197-287-8.

PRATCHETT, Terry. *Kobercové. 2., rozš. vyd.* Přeložil Jan KANTŮREK. Praha: Talpress, 2015. ISBN 978-80-7197-551-9.

PRATCHETT, Terry. *Men at arms: a novel of discworld.* New York: HarperPrism, 1997. ISBN 0061092193.

PRATCHETT, Terry. *Mort.* Praha: Talpress, 1994. Úžasná Zeměplocha. ISBN 808560955x

PRATCHETT, Terry. *Muži ve zbraní.* Praha: Talpress, 1997. Úžasná Zeměplocha. ISBN 8071971227.

PRATCHETT, Terry. *Thud!*. S.l.: HarperCollins e-Books, 2014. ISBN 9780061795558.

PRATCHETT, Terry. *Výtvarné umění Zeměplochy.* Ilustroval Paul KIDBY. Praha: Talpress, 2005. Úžasná Zeměplocha. ISBN 80-7197-244-4.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů*. Vyd. 4., V Argu 1., rev. Praha: Argo, 2006. ISBN 8072037269

Sekundární literatura

ADAMOVIČ, Ivan. O pojmu "fantasy". *Ikarie: Měsíčník Science Fiction*. Praha, 1990, 1.(2), 48-49.

ASIMOV, Isaac. *Sbohem, Země: poslední sbírka science fiction*. Přeložil Veronika

VOLHEJNOVÁ. Plzeň: Mustang, 1997. ISBN 80-7191-251-4.

CATFORD, J.C. *A linguistic theory of translation: an essay in applied linguistics*. 5th impr. Oxford [u.a.]: Oxford Univ. Press, 1978. ISBN 9780194370189.

DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0735-2.

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-732-6.

HAUSENBLAS, Karel. Vlastní jména v umělecké literatuře. *Naše řeč*. Praha, 1976, 59(1).

HAUSER, Přemysl. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1286-2.

JINDRA, Miroslav. *K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu*. In Slavica

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

KNAPPOVÁ, M.: Funkční využití vlastních jmen v uměleckých a mediálních textech. In: *Onomastika a škola 8*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2008.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář : informace o jménech afrických a asijských*. Vyd. 5., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1888-5.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *K překládání osobních jmen*. *Naše řeč*. Praha, 1983, 66(1).

KRÁLOVÁ Jana, *K otázce vlivu překladu na vyjadřování textové koheze v českých textech*. Naše řeč, 77, 1994, 4: str. 186 - 190.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

MACUROVÁ, Alena. *Komunikace v textu a s textem*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-659-6.

MALONE, Joseph L. *The science of linguistics in the art of translation: some tools from linguistics for the analysis and practice of translation*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, c1988. ISBN 0887066534.

MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ a Jitka ZÍTKOVÁ, ed. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6631-1.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.

NEWMARK, Peter. *A textbook of translations*. London: Prentice Hall, 1998. ISBN 0139125930.

NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-729-4170-4.

PALACKÝ FRANTIŠEK, Popis staročeských osobních a křestních jmen. ČČM 6, 1832; Radhost I, 1871

PASTYŘÍK, Svatopluk a VYSOKÁ ŠKOLA PEDAGOGICKÁ V HRADCI KRÁLOVÉ. *Vlastní jména v literatuře a škola*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 807041975X.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

POCHÁZKOVÁ, Žaneta. 565 Problémy metodologie literární onomastiky. *Varia. XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov*. Prešovská univerzita v Prešove, 2009, Pragensia, Acta Universitatis Carolinae, Philologica. Praha: Univerzita Karlova. 1980.

STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-x

VENUTI, Lawrence. *The translator's invisibility a history of translation*. London: Routledge, 1995. ISBN 0203360060.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984.

VINAY Jean-Paul, DARBELNET Jean, *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, John Benjamins Publishing, 1995,

Internetové zdroje

Cena Akademie SFFH od roku 1995 do současnosti [online]. 2017 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://interkom.vecnost.cz/~asffh.htm>

Discworld Wiki [online]. 2007 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://discworld.wikia.com/wiki>

English Oxford Living Dictionaries [online]. Oxford University Press, 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com>
<http://www.jedinak.cz/stranky/txtkanturek.html>

KANTŮREK, Jan. Rozhovor pro časopis Reflex [online] 2000 [cit. 3. května 2012] Dostupné z *Kdo je kdo na Islandu* [online]. Tomáš Sniegoň, 2009 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/543372

Klub Julese Vernea: Historie klubu [online]. [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://kjb.wz.cz/historie.htm>

KRAJČA, Karel, František MEJSTRŮK a Zbyněk SKULINA. JAN KANTŮREK A POVÍDÁNÍ NEJEN O ZEMĚPLOŠE. *Vlčí Bouda: Server pro všechny ze smečky* [online]. 2018 [cit. 2018-04-21]. ISSN 2336-1697. Dostupné z: <http://vlcibouda.net/ruzne/686-jan-kant%C5%AFrek-a-pov%C3%ADd%C3%A1n%C3%AD-nejen-o-zem%C4%9Bplo%C5%A1e>

MARTIN, Tim. Terry Pratchett's 10 best Discworld characters. *Telegraph* [online]. 6.11.2016 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/books/what-to-read/terry-pratchetts-10-best-discworld-characters/>

MAUME, Chris. Sir Terry Pratchett: Author's Discworld series of novels sold millions and faced early-onset Alzheimer's with courage and wit: Pratchett was one of the most prolific and successful authors of his generation. *Independent* [online]. 13.3.2015 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/people/sir-terry->

pratchett-author-whose-discworld-series-of-novels-sold-millions-and-who-faced-early-onset-10104992.html

Online Etymology Dictionary [online]. 2001 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com>

PRATCHETT, Terry. *Witches*. 2004. [email] Dostupné také z: https://groups.google.com/forum/?hl=nl#!msg/alt.books.pratchett/dD_s3uhsT5o/HPd5XFGUrR0J

TWAIN, Mark. *Tom Sawyer Abroad* [online]. 1. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/ebooks/91>

Urban Dictionary [online]. 2006 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com>

Wiktionary. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA):

Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/wiki/>

Jiné zdroje

Host: Jan Kantůrek. In: O češtině [televizní dokument]. ČT2 10. 1. 2009 16:45

Osobní rozhovor s Janem Kantůrkem, překladatel Úžasně Zeměplochy, České Budějovice 31. ledna 2018